

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

36E JAARGANG

WOENSDAG 19 SEPTEMBER 1951

No 1792

COMMISSIE VAN REDACTIE

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)*

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

*J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen;
R. Vandeputte; F. Versichelen.*

INHOUD

	Blz.
Geld in het licht van de praktijk (II) door Mr <i>H. F. van Leeuwen</i>	696
De sociaal-economische betekenis van de pacht- prijnsbeheersing (I) door Prof. Dr Th. L. M. <i>Thurlings</i>	697
Toezicht op het credietwezen door Prof. Mr <i>C. W. de Vries</i>	700
De „bromfiets” in Nederland door L. R. van <i>Dulleman</i>	701
Aantekening: De Millioennota 1952	704
Geld- en kapitaalmarkt	707

Dezer dagen

opvoering van de productiviteit met tien extra procenten, in voorbereiding. De Minister die dit getal, in twee jaar te bereiken, aangaf zal zonder twijfel voor het cijfer een goede basis hebben. Heeft hij ook een goede basis voor het bereiken er van? Welke stimulansen denkt men zich om deze verhoging werkelijkheid te doen worden?

Het zal niet vooral gaan om de autonome arbeidsproductiviteit, of moet hier de beperkte en binnen de perken gehouden televisie soms helpen? Het hoofdpunt is de efficiency der interne organisatie. De Minister noemt hier met „effectieve concurrentie” een interessant woord.

Effectief is de concurrentie — de rivaliteit om de inkomensbesteding — duidelijk op één gebied, de samenstelling der staatsbegroting. Verschillende bestedingen trachten een zo sterk mogelijke plaats te krijgen in dat ene doel, de verovering van het nationaal inkomen. De defensie heeft het daarbij zo ver gebracht, dat thans de voor de bewindslieden aanvaardbare maximale omvang is bereikt. Degene die zich wellicht afvraagt, of dit maximum is berekend zonder of met inbegrip van de extra productiviteitsverhoging, vergeet die wanhoop der economen: de interdependentie. Vraagt de extra-verhoging der productiviteit wellicht die maatregelen, die niet kunnen worden genomen, omdat men de gelden voor de defensie benodigd, niet kan missen?

Het is alles heel zwaar, ook al kan men de cijfermatige uitkomsten van het geheel heel bevattelijk stellen. De Minister heeft naar leerbaarheid gestreefd in de 47 folio-pagina's, de heer v. d. Woestijne kreeg de opdracht dit nog eens gezelliger te vertolken. Zijn boekje „Waar blijft ons belastinggeld?” is helder en niet flauw. Zo kan men goed te weten komen wat de cijfers zijn: uit de Troonrede kan men nogmaals lezen, hoe de toestand is; wat weet men dan?

Men weet, dat voor een internationaal gerichte volkshuishouding als de Nederlandse het aantal als gegeven te aanvaarden feitelijkheden en ontwikkelingen groot is; het aantal vrijheidsgraden, om in vaktaal te blijven, beperkt. Men is dan minder teleurgesteld over een gemis aan vlucht in een stuk als de Troonrede. Verminderde teleurstelling, het zij toegegeven, is geen grote bate.

Teleurgesteld blijft men over het gebaar van Antwerpen, dat zich van de conferentie der Noordzeehavens terugtrok, Degenen, die zich met idealisme achter de integratie van Europa scharen, hebben groot realiteitsbesef; het kan zwaar op de proef worden gesteld door hen, die in engere zin realist zijn.

Realiteitsbesef heeft de juist in de Verenigde Staten afgetreden Minister Marshall ten opzichte van Europa getoond; aan hem blijft de eer van een initiatief, waarbij de gedachten van de grond loskwamen.

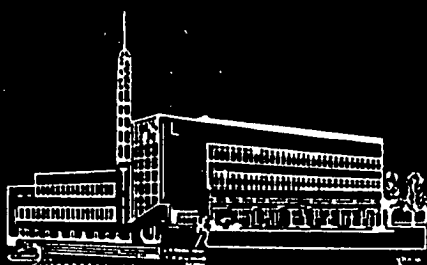
EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

HAV BANK - SCHIEDAM

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

Fa. A. O. Beuth van Wickevoort Crommelin

Corns. v. d. Lindenstraat 22
Amsterdam-Z. - Tel. 25410

Onafh. Verzekeringsadv.
LOD. S. BEUTH

deskundig ter zake van:
Pensioen-voorzieningen
voor staf en personeel
Organisatie Ondernemings-
en Bedrijfs-Pensioenfondsen
Aanpassing aan nieuwe wet
Pensioen- en Spaarfondsen

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

beschikbare krachten

In Rotterdam werkzaam zijnde, ervaren

Directiesecretaris

van middelgrote vennootschap, leeftijd 35 jaar, zag zich gaarne
geplaatst in soortgelijke functie in kleinere provincieplaats.
Br. onder no. E.S.-B. 38-6, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

4% OBLIGATIELENING

„NEDERLANDSE VERBRUIKSCOÖPERATIES”

Het bestuur van de Coöperatieve Vereniging U.A. „Centrale der Neder-
landse Verbruikскоöperaties” deelt mede, dat zal worden overgegaan tot
de uitgifte van een 4 % obligatielening,

groot Fl. 2.000.000.-

(waarvan een bedrag van fl. 1.400.000,— reeds op inschrijvingsvoorwaar-
den is geplaatst) als tweede gedeelte van een lening van fl. 3.000.000,—.
Deze lening wordt aangeboden in stukken groot fl. 1.000,—, fl. 500,—,
fl. 100,— en fl. 50,— aan toonder.

Koers van uitgifte 100 %.

Zie verder de voorwaarden van het prospectus d.d. 8 Sept. 1951.

De inschrijving op bovengenoemde lening wordt opengesteld tot en met
22 September 1951 ten kantore der vereniging, Vierhavensstraat 40
te Rotterdam en ten kantore van de firma R. Mees & Zonen te
Rotterdam en haar bijkantoren. Inschrijvingsbiljetten kunnen ook, maar
dan tot uiterlijk 20 September 1951, bij de aangesloten plaatselijke
verbruikскоöperaties worden ingeleverd.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn met ingang van heden ver-
krijgbaar bij het kantoor der Vereniging te Rotterdam en op de kantoren
van de firma R. Mees & Zonen en van bedoelde plaatselijke coöperaties.
ROTTERDAM, 8 September 1951. HET BESTUUR.

Coöperatie

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Mr H. F. VAN LEEUWEN, Geld in het licht van de praktijk (II).

In dit artikel schetst schr. de rol van het bankwezen. Schr. wijst er op, dat de *wezenlijke* functie van het bankwezen bepaaldelijk niet geldscheppend is. Vermeerdering der geldhoeveelheid is monetair neutraal, indien zij gepaard gaat met een gelijke vermeerdering van dekkingsmiddelen, welke passen bij de aard van de ontstane creditsaldi. Wanneer de kwaliteit van de dekking niet past bij deze creditsaldi vindt inflatoire geldvermeerdering plaats. Bij besteding zal het slechte nieuwe geld het goede deel van de dekking van het bestaande geldvolume doen verdwijnen. Al zal dan de geldhoeveelheid per saldo niet zijn toegenomen, het gehalte der dekking gaat achteruit. Geld mag niet alleen kwantitatief maar moet vooral kwalitatief worden bezien. Geldschepping uit het niet geschiedt praktisch alleen door de Overheid (monetiseren van schuld), veelal door gebruik te maken van het bankwezen. De door schr. ontwikkelde conceptie van geld en de verdere monetaire beschouwingen verdragen zich slecht met de kwantitatieve geldbeschouwingen, welke ten grondslag liggen aan het ontwerp van Wet tot Toezicht op het Credietwezen. De begrenzing van de girale geldsomloop wordt in dat ontwerp primair kwantitatief gedacht. Als centrale liquiditeit wordt het schatkistpapier aan het bankwezen opgedrongen, waardoor wij steeds verder naar slecht geld met slechte dekking worden gedreven.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS, De sociaal-economische betekenis van de pachtprijsbeheersing (I).

Tegenover de gunstige ontwikkeling van het inkomen der grondgebruikers staat een zeer ongunstige van dat der grondeigenaars (de netto-pachten in guldens gerekend bedragen in het algemeen belangrijk minder dan in 1938). De maatregelen tot pachtprijsbeheersing hebben dit resultaat te weeg gebracht. De pachtprijsbeheersing moet worden gezien als een politiek van sociale strekking, gericht op bescherming van het inkomen der grondgebruikers. Het fixeren der pachten op het huidige lage niveau heeft misschien wel enige, doch zeker geen grote invloed op de kosten van levensonderhoud. Het zijn de grondeigenaars, die de last dragen. De positie der grondgebruikers is angstvallig ontzien. Wat de eisen, aan een sociale politiek te stellen, betreft, wijst schr. er op, dat onze samenleving zich ergens halverwege tussen een markthuishouding en een collectieve economie bevindt. Deze positie is niet te handhaven. Nederland zal zich moeten aanpassen aan de verhoudingen, welke op de internationale aan- en verkoopmarkten heersen. Schr. staat een sociale politiek voor ogen, die in hoofdzaak een economische is, gericht op aanpassing van de bedrijfstak aan de marktomstandigheden en op absorptie van alle productiekrachten, welke deze bedrijfstak vaarwel moeten zeggen, en aangevuld met zekere maatregelen, die geleidelijkheid in de aanpassing beogen.

Prof. Mr C. W. DE VRIES, Toezicht op het credietwezen.

Art. 10, al. 1, van het ontwerp van wet regelende het Toezicht op het Credietwezen luidt thans: „De Bank is bevoegd in het belang van de solvabiliteit en de liquiditeit der geregisteerde credietinstellingen of ter uitvoering van de taak in art. 9, eerste lid van de Bankwet 1948 opgelegd, aan de geregisteerde credietinstellingen algemene voorschriften voor haar bedrijfsvoering te geven”. De „algemene voorschriften” mogen dus niet betrekking hebben op het door elke bank te voeren „bankbeleid”. Door dit stilzwijgend verbod de algemene voorschriften buiten deze omschrijving uit te breiden is het staatsrechtelijk karakter van het ontwerp principieel veranderd. Het wetsontwerp,

zoals het thans is geredigeerd in het befaamde art. 10, geeft noch aan de parastatale instelling De Nederlandsche Bank noch aan de Overheid de bevoegdheid het, aan beperkende regels gebonden, individuele bankbeleid te leiden of over te nemen. Het gewijzigd ontwerp van wet is staatsrechtelijk nu gelegen binnen de mogelijkheden, welke ons staatsrecht biedt. Na er op te hebben gewezen, dat de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie buiten deze materie van wetgeving moet worden gehouden, besluit schr. zijn artikel met het maken van enige opmerkingen met betrekking tot de regeling van het beroepsrecht.

L. R. VAN DULLEMEN, De „bromfiets” in Nederland.

In dit artikel wordt de ontwikkeling van de rijwiel met hulpmotorindustrie en -handel van economisch standpunt uit bezien. Geconcludeerd wordt, dat de mogelijkheden voor deze nieuwe tak van industrie en handel zich gunstig laten aanzien. Daar de Nederlandse industrie reeds een belangrijk deel van de binnenlandse markt in handen heeft, mag worden verwacht, dat men het hoofd zal kunnen bieden aan de buitenlandse concurrentie en dat de bestaande exportkansen kunnen worden gerealiseerd. Aan de andere kant moet het ongewenst worden geacht de concurrentie in dit stadium te beperken. Het verdere beloop van de prijzen, het opbouwen van de service-organisatie en de koopkracht van het publiek zullen in de naaste toekomst van beslissende betekenis zijn.

— SOMMAIRE —

Mr H. F. VAN LEEUWEN, L'argent sous le jour de la pratique (II).

Dans cet article l'auteur esquisse le rôle du secteur bancaire. La conception de l'argent et les autres considérations monétaires développées par l'auteur ne cadrent pas avec les considérations quantitatives de l'argent qui constituent la base du projet de loi relatif au contrôle du secteur du crédit.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS, La signification sociale-économique du contrôle du fermage (I).

Le développement favorable des revenus des fermiers est confronté avec la situation défavorable des propriétaires. Cet état des choses est le résultat des mesures relatives au contrôle du fermage. Cette politique de tendance sociale vise la protection des revenus des cultivateurs. La politique néerlandaise actuelle qui se situe quelque part mi-chemin entre l'économie libre et l'économie collective, ne peut guère être maintenue.

Prof. Mr C. W. DE VRIES, Le contrôle du secteur du crédit.

Le projet de loi relatif au contrôle de crédit n'accorde, après la modification de l'art. 10, ni à la Nederlandsche Bank ni à l'autorité la compétence de diriger ou de reprendre la banque privée soumise à des règles de restriction. Le projet se situe maintenant dans le cadre des tolérances du droit public néerlandais.

L. R. VAN DULLEMEN, La bicyclette à moteur aux Pays-Bas.

Cet article traite, sous l'angle commercial et économique, du développement de l'industrie de la bicyclette équipée avec un moteur. L'auteur conclut que les possibilités de cette nouvelle branche de l'industrie et du commerce s'annoncent sous un jour favorable. Etant donné que l'industrie néerlandaise s'est assurée une partie importante du marché intérieur, on pourra faire face à la concurrence étrangère et les possibilités d'exportation pourront être réalisées.

Geld in het licht van de praktijk

II

De rol van het bankwezen¹⁾

Het doprgeven van koopkracht.

Van een bankiersexkursie naar Detroit is mij als meest markante indruk bijgebleven de grote overtuiging, waarmee zowel door industriëlen als bankiers de stelling werd verkondigd, dat de enorme vlucht van de automobiëlinindustrie en daarmee eigenlijk de gehele opbloei van de Amerikaanse economie te danken is geweest aan het afbetalingsstelsel.

Voor Nederlandse oren moge deze uitspraak onwennig aandoen, toch stimuleert zij tot nadere bezinning omtrent de rol, welke het credietwezen bij de economische ontwikkeling kan spelen.

Wanneer producten de fabriek uitrollen, vloeit een geldstroom, gelijk aan de waarde daarvan, terug naar de bedrijven. Daarmee worden lonen en salarissen betaald, grondstoffen gekocht, belastingen voldaan, reparaties en vernieuwingen bekostigd, pensioenfondsen gedoteerd, tantièmes en dividenden betaald. Doch de besteding dezer gelden ondervindt vertraging. Een deel der lonen en salarissen wordt opzij gezet voor later te verrichten uitgaven of voor definitieve besparing; de bedrijven maken algemene reserves en bestemmen een deel der bedrijfswinsten voor afschrijvingen, doch besteden deze gelden niet direct; wanneer zij hun geldliquiditeit willen versterken, besteden zij ze zelfs in het geheel niet. De gelden, voor pensioenfondsen bestemd, worden niet direct belegd en vinden hun uiteindelijke investering nog weer later; dividenden, tantièmes en belastingen worden veel later betaald dan de winsten gemaakt zijn en dan weer met vertraging besteed. Door al deze factoren vindt een vertraging van de geldstroom uit het bedrijf plaats, welke geldstroom uiteindelijk de koopkracht moet geven waarmee de producten hun afzet moeten vinden.

„The man kills the thing he loves”, las ik als opschrift boven een artikel, waarin werd uiteengezet dat het juist de soliditeitsinstincten zijn welke dodelijk zijn voor de ontwikkeling van het economisch leven. Maar gelukkig zijn er tegenkrachten, welke de samenleving behoeden voor vastlopen door liquiditeitsdrang. Wat de oliepompe doet bij de smering van de motor, doet het bankwezen in de economie. De ongebruikte koopkracht wordt aan de banken overgedragen, die op hun beurt de geldstroom in beweging houden door het geven van credieten. Zonder het afbetalingscrediet zou het Amerikaanse bankwezen waarschijnlijk te weinig mogelijkheden van credietgeving hebben gehad om aan zijn roeping te voldoen.

Bij het geven van crediet moet het bankwezen uiteraard zich in de allereerste plaats laten leiden door het karakter der toevertrouwde gelden. De uitzettingen moeten daaraan beantwoorden. Hebben de creditsaldi geldkarakter, dan behoren in het actief der balans waarden te komen, waaraan de koopkracht zich eventueel kan verzadigen, zoals financieringen van goederen, die in de handel komen. Hebben de toevertrouwde gelden spaarkarakter dan is het minder nodig dat de uitzettingen beperkt blijven tot de financiering van vlottende goederen maar kunnen zij meer gaan in de richting van vaste investeringen. De aflossingen (bij voorkeur uit lopend inkomen voortkomend) moeten dan voldoende zijn om een eventueel neergaande fluctuatie in de spaargelden op te vangen.

¹⁾ Het eerste deel van dit artikel, behandelende de rol van het bankwezen, werd gepubliceerd in „E.-S.B.” van 12 September jl., blz. 676.

De hier verkondigde opvatting over de historisch primaire functie van het bankwezen is fundamenteel verschillend van die, waarbij de banken gezien worden als instellingen, welke geld scheppen door het geven van credieten, uit welke credieten weer saldi bij hen ontstaan („a credit creates a deposit”). Zonder de hierboven beschreven *wezenlijke* functie, welke m.i. *bepaaldelijk niet geldscheppend* is, aan te voelen, kan men de rol welke het bankwezen in de samenleving speelt niet goed begrijpen.

Monetair-neutrale geldvermeerdering.

Intussen zijn er ongetwijfeld voorbeelden van credietgeving te noemen, waardoor statistisch vermeerdering van de geldhoeveelheid plaatsvindt. In formele zin geschiedt dit zelfs praktisch als regel bij het Angelsaksische systeem van credietgeving. Daar geeft men namelijk geen crediet in rekening courant, doch mag in het betalingsverkeer alleen maar beschikt worden over een rekening welke een saldo ten gunste van de rekeninghouder aanwijst. Bankcrediet verkrijgt men daar door het aangaan van een lening, voor het provenu waarvan men op een gewone lopende rekening bij de betreffende instelling wordt gecrediteerd. Boekhoudkundig heeft de „loan” dan het „deposit” gecreëerd, en ook de geldstatistiek zal een geldvermeerdering registreren, zonder dat er vooralsnog iets wezenlijks heeft plaatsgevonden.

Waar het wezenlijk uit monetair oogpunt op aankomt is, of met de nominale geldvermeerdering ook de dekkingsmiddelen in passende vorm in gelijke mate toenemen. Wanneer een bank aan een graanhandelaar crediet geeft om daarmee de oogst van een boer te kopen en de graanhandelaar de boer betaalt door overboeking, is de geldbesparing, waarmee de bank het crediet financiert, simultaan met het opnemen van het crediet ontstaan. De geldhoeveelheid is toegenomen, doch op monetair neutrale wijze.

Wanneer een opdrachtgever een machine-installatie bestelt en met zijn winsten en afschrijvingen op een bankrekening het bedrag accumuleert, dat nodig is voor de betaling, en de bank met dat geld de machinefabrikant financiert, die middelen nodig heeft voor betaling van grondstoffen en arbeidslonen, vermeerderd de statistische geldhoeveelheid. Doch deze vermeerdering vindt zijn ideale dekking en de toeneming is monetair neutraal.

Op te merken valt, dat in beide gevallen denkbaar is, dat de bank buiten de affaire was gebleven en de financieringen door handelscrediet zouden zijn geregeld. Economisch zou hetzelfde hebben plaatsgehad, geheel zonder beïnvloeding der geldhoeveelheid.

Wanneer een bank een post effecten overneemt van een cliënt, krijgt de verkoper een creditsaldo in de boeken van de bank, en de bank daartegenover als actief een post effecten in haar balans; alweer een statistische geldvermeerdering dus, welke ditmaal echter niet door een voorschot, doch door een aankoop ontstaat.

Inflatoire geldschepping.

Hier naderen wij het punt, waar van geldschepping zou kunnen worden gesproken. Wanneer de effecten niet zijn handelsvoorraad van de bank, bestemd om aanwezige vraag naar effecten te bevredigen, doch worden aangekocht voor belegging van creditsaldi welke geldkarakter hebben, vindt een vermeerdering van de geldhoeveelheid plaats,

zonder dat er een passende kwalitatieve dekking voor komt. Dit laatste geschiedt in het bijzonder, wanneer de Staat haar schatkistpapier bij het bankwezen plaatst. Als regel zal dan de kwantitatieve geldvermeerdering niet vergezeld zijn van een kwalitatief passende dekking.

Ik meen in zijn algemeenheid het zo te mogen stellen; dat vermeerdering der geldhoeveelheid monetair neutraal is indien zij gepaard gaat met een gelijke vermeerdering van dekkingsmiddelen welke passen bij de aard van de ontstane creditsaldi. Wanneer de kwaliteit van de dekking niet past bij deze creditsaldi vindt inflatoire geldvermeerdering plaats. Bij besteding zal het slechte nieuwe geld het goede deel van de dekking van het bestaande geldvolume doen verdwijnen. Al zal dan de *geldhoeveelheid* per saldo niet zijn toegenomen, het *gehalte der dekking* gaat achteruit. Geld mag niet alleen kwantitatief maar moet vooral kwalitatief worden bezien.

Honorering van geldaanspraken.

Het bankwezen geeft, gelijk wij zagen, crediet uit tijdelijke besparingen, welke haar toevloeden uit het lopende maatschappelijke product en welke haar in een min of meer wisselend, doch met de ontwikkeling van het bedrijfsleven stijgend volume toevertrouwd zijn. Zijn deze middelen onvoldoende om te voldoen aan stijgende credietvraag, dan moet het bankwezen tot afstoting van dat deel van haar activa overgaan, die het als liquiditeiten beschouwt. In de tegenwoordige omstandigheden is dit het schatkistpapier, dat formeel de centrale liquiditeit in ons geldstelsel is geworden, doch materieel voor deze rol eigenlijk niet deugt. Want het spreekt vanzelf, dat de Schatkist niet maar zo in staat is papier bij verval af te lossen, indien houders niet tot verlenging willen overgaan.

In beginsel doet het bankwezen hier hetzelfde als houders van geld, die de daarin geaccumuleerde koopkracht geldend willen maken. Maar toch is er verschil, dat door een voorbeeld moge worden geïllustreerd, uitgaande dus van een situatie waarin meer consumptie en investering plaatsvindt dan de nationale productie en vrijwillige overdrachten uit het buitenland toelaten (verstoring monetair evenwicht).

Een koffiëkoopman beschikt over zijn creditsaldo bij zijn bankier en koopt daarvan deviezen ter betaling van een koffië-aankoop. De totale geldhoeveelheid vermindert door deze transactie evenals het deviezenbezit, dat pro tanto als dekking fungeerde. Want de koopman krijgt koffië in plaats van geld en de bank heeft kas gemaakt voor de valuta-aankoop door schatkistpapier af te stoten, door welke operatie de schuld van de Staat aan de circulatiebank toeneemt; bij de handelsbank is dan het cijfer van crediteuren en van schatkistpapier verminderd, bij de

circulatiebank is in de actiefzijde der balans een vordering op de Staat gekomen in de plaats van deviezenbezit.

Indien nu de koopman meer koffië wil kopen dan waar toe zijn creditsaldo strekt, neemt hij crediet op. Hierdoor verdwijnen de deviezen op dezelfde wijze als door de eerste aankopen en ook het changement van het schatkistpapier vindt plaats op de wijze als bij de verdwijning van een creditsaldo. De totale geldhoeveelheid verminderd echter *niet* en als dekking bij de handelsbank verschijnt de vordering wogens gefinancierde koffië in plaats van schatkistpapier.

In het eerste geval is 'een aanspraak in-geld gehonoreerd door afstoting van deviezen. In het tweede geval is in totaliteit de geldhoeveelheid ongewijzigd gebleven en een door koffië gedekte vordering dekking geworden in plaats van deviezen.

Nu möge koffië tijdelijk een goede remplaçant voor deviezen zijn, de kwaliteit van het geld zou echter achteruitgaan wanneer een onverkoopbaar product als dekkingsmiddel zou verschijnen. Het is alweer de kwaliteit van de dekking, die er op aan komt, waarbij zich uiteraard zeer wel laat denken, dat onder omstandigheden aan een deviezenbezit boven koffië de voorkeur wordt gegeven.

Conclusie.

Resumerende zou ik willen zeggen: geldschopping uit het niet geschiedt practisch alleen door de Overheid, veelal door gebruik te maken van het bankwezen; want alleen de Overheid kan zich van betalingsverplichtingen kwijten door het uitgeven van schuld welke geldfunctie krijgt (monetiseren van schuld).

Het bankwezen kan, gelijk wij zagen, schade berokkenen aan de nationale liquiditeit door een kwalitatief onjuiste credietgeving.

De hier ontwikkelde conceptie van geld en de verdere monetaire beschouwingen verdragen zich slecht met de kwantitatieve geldbeschouwingen, welke ten grondslag liggen aan het ontwerp van de Wet tot Toezicht op het Credietwezen. De begrenzing van de girale geldsomloop wordt in dat ontwerp primair kwantitatief gedacht. Als centrale liquiditeit wordt het schatkistpapier aan het bankwezen opgedrongen, waardoor wij steeds verder naar slecht geld met slechte dekking worden gedreven.

Ik kan niet anders dan herhalen hetgeen ik eerder schreef. Laat men in tijden van nood noodmaatregelen nemen, maar laat deze noodtoestand niet voeren tot het treffen van *maatregelen welke in permanentie een kwalitatieve verbetering van het geld in de weg staan*. Theorie en praktijk van de papieren standaard zijn in ontwikkeling en nog lang niet in een fase, waarin zij hun neerslag in een weloverwogen wetgeving kunnen vinden.

Amsterdam.

M. H. F. VAN LEEUWEN.

De sociaal-economische betekenis van de pachtprijsbeheersing

Inleiding.

Een belangrijk onderdeel van de hedendaagse pachtwetgeving vormt het continuatie-recht. Het möge duidelijk zijn, dat ondanks dit recht een kwaadwillende grondeigenaar zich altijd van een pachter zou kunnen ontdoen door van hem een ondragelijk hoge pachtprijs te eisen. Wil het continuatie-recht geen lege letter worden, dan moeten waarborgen tegen een dergelijke individuele discriminatie aanwezig zijn. Dit betekent, dat gegeven eenmaal het continuatie-recht er geen volledig vrije prijsvorming meer mogelijk is. Toezicht op de prijsvorming is met andere woorden geboden. Zulks behoeft echter nog niet te be-

tekenen, dat het niveau van pachtprizen beneden datgene, wat bij vrije prijsvorming tot stand zou komen, zou worden gefixeerd. Voldoende zou zijn, dat voor individuele gevallen de mogelijkheid van misbruik werd verwijderd.

Het fixeren van het niveau beneden wat bij vrije prijsvorming tot stand zou komen is echter juist datgene, wat de huidige pachtprijsbeheersing oplevert. Een zodanig fixeren zou door ontduiking eveneens grotendeels tot een lege letter worden gemaakt, indien deze prijsbeheersing niet werd gecompenseerd door verdere maatregelen zoals met name het continuatie-recht. Ware dit recht niet aanwezig, het zou de grondeigenaar niet moeilijk vallen de

voortzetting van de pachtvereenkomst afhankelijk te stellen van een weliswaar illegale, desalniettemin uiterst reële verhoging van de pachtprijs.

De pachtprijsbeheersing heeft derhalve als noodzakelijk complement het continuatie-recht, waarmede niet gezegd wil zijn, dat de pachtwetgeving uitsluitend zou moeten worden gezien als een aanvulling van de pachtprijsbeheersing.

Wij zullen ons beperken tot het vraagstuk van de sociaal-economische betekenis van de pachtprijsbeheersing, doch houden voor ogen, welke band er bestaat tussen pachtprijsbeheersing en pachtwetgeving.

Teneinde onze beschouwing meer achtergrond te geven, willen wij thans eerst in het kort releveren hoe de stand van zaken t.a.v. de pachtprizen is.

De stand van zaken.

Gelijk bekend, is het aandeel van de landbouw in het nationale inkomen aanmerkelijk toegenomen. Reëel gezien was het nationale inkomen in 1949 ongeveer gelijk aan dat van 1938, nominaal bedroeg het als gevolg van inflatie ongeveer het drievoud. Het totale agrarische inkomen, exclusief netto pacht bosbouw en ontginningen, doch inclusief rente, bedroeg nominaal het vijfvoud van dat van 1938, het agrarisch ondernemersinkomen steeg van 100 tot 676.

In absolute cijfers bedroeg de stijging voor het totale agrarische inkomen: f 328 mln in 1938 tot f 1.648 mln in 1949, d.i. f 1.320 mln, voor het agrarische ondernemersinkomen f 178 mln in 1938 tot f 1.204 mln in 1949¹⁾.

De pachtprizen zijn als gevolg van de prijsbeheersing in vergelijking met de ontwikkeling van het algemene prijsniveau slechts weinige procenten gestegen, waarbij tevens een wijziging in de verhouding tussen de pachtprizen voor behuisd en voor los land werd geforceerd. Deed los land voor 1939 in het algemeen gelijke of zelfs ietwat hogere prijzen dan behuisd land, door toedoen van de Grondkamers werd geleidelijk aan deze prijsverhouding, althans officieel, gewijzigd zodat heden ten dage behuisd land voor hogere prijzen wordt verpacht dan los land. In 1938 bedroeg de gemiddelde pachtprijs voor los land f 81, die van behuisd land daarentegen f 77. In 1949 beliep de gemiddelde pachtprijs voor los land f 88 en f 92 voor resp. bouwland en grasland, die voor behuisd land gemiddeld f 102. Wanneer men zowel voor los als voor behuisd land de prijs van 1938 op 100 stelt, komt men voor 1949 op indices van resp. 110 en 132. Dit wil dus zeggen, dat de pachtprijs van los land met gemiddeld ongeveer 10 pCt, die van behuisd land met ongeveer 30 pCt is verhoogd.

Deze pachtprizen zijn bruto-prijzen, waaruit de grondeigenaar in de eerste plaats zijn kosten moet zien te dekken, en verder moet hopen nog een netto-inkomen te verwerven. De positie van de grondeigenaar is door de pachtprijspolitiek danig in het gedrang gekomen. Over de eigenaarslasten kan men in het algemeen weinig met zekerheid zeggen als gevolg van de grote verscheidenheid, welke op dit terrein bestaat, doch wel kan men gevoegelijk aannemen, dat de kosten van onderhoud en vernieuwing van het gebouwenkapitaal het drievoud van die van 1938 bedragen. Evenzo moet men een drastische stijging veronderstellen in de kosten van onderhoud, vernieuwing en exploitatie van werken tot waterwering, waterverwijdering en irrigatie. Het staat wel buiten twijfel, dat de door de Grondkamers gesanctioneerde verhoging der pachtprizen in menig geval ontoereikend is geweest om de verhoging van deze kosten te compenseren.

Pro memorie vermelden wij dan nog de verhoging van de grondbelasting, die in het door ons beschouwde tijdvak is doorgevoerd.

Het lijkt ons daarom niet al te gewaagd, de opvatting

te verdedigen, dat de netto-pachten in guldens gerekend in het algemeen belangrijk minder bedragen dan in 1938, om van het reële inkomen dan nog maar te zwijgen, en dat zij in zekere gevallen zelfs tot negatieve bedragen zijn geworden.

-Tegenover de ongetwijfeld gunstige ontwikkeling van het inkomen der grondgebruikers staat derhalve een zeer ongunstige van dat der grondeigenaars. Het zijn niet de marktomstandigheden, doch de maatregelen tot pachtprijsbeheersing, die dit resultaat hebben teweeg gebracht.

De strekking van de pachtprijsbeheersing.

Wanneer men de vraag opwerpt, waartoe de pachtprijsbeheersing dient, dan kan men op deze vraag een tweetal antwoorden beluisteren. Ofwel de beheersing van de kosten van levensonderhoud en daarmede van de lonen in de industrie en wederom als gevolg daarvan het behoud van onze exportmogelijkheden worden op de voorgrond gesteld, ofwel de bescherming van het inkomen van de grondgebruikers is het, waarop de aandacht wordt gevestigd.

Hierbij dient een onderscheid gemaakt te worden tussen het enkele feit, dat de pachtprizen beheerst worden en de hoogte, waarop de pachtprizen worden gefixeerd.

Wanneer men het feit van de pachtprijsbeheersing op zichzelf beziet, m.a.w. het verschijnsel, dat de pachtprizen gefixeerd zijn op een niveau, gelegen beneden dat, hetwelk bij vrije prijsvorming tot stand zou komen, dan kan men geen waarde toekennen aan het antwoord, dat de pachtprijsbeheersing als zodanig zou strekken tot het laaghouden van de kosten van levensonderhoud.

Ongeacht immers, hoe hoog men het prijsniveau van agrarische artikelen zou leggen, altijd zou bij de huidige omvang der inkomens van de grondgebruikers de tendentie tot ontduiking van de pachtprijsvoorschriften aanwezig zijn. Bij een vrije prijsvorming toch zouden als gevolg van de bevolkingsdruk de grondgebruikers met een veel geringer inkomen genoegen nemen, dan hun thans toevalt. Ook zou de verhouding in prijs tussen los en behuisd land weer terugkeren tot een zodanige, als de markt voor 1939 deed zien.

Deze verhouding kwam immers hieruit voort, dat het areaal, dat bij de boerderij behoort, in zeer vele gevallen te gering van omvang was om tot een optimaal gebruik te kunnen geraken van de gebouwen, de outillage en soms ook de mankracht van de betreffende boerderij.

De boer, die er in slaagde een stuk los land bij te pachten, kon in menig geval de exploitatie er van ter hand nemen zonder noemenswaardige uitbreiding van apparatuur en personeelsbezetting. Evenmin als op het punt van de bevolkingsdruk in het algemeen, is er op dit punt iets veranderd in die richting, dat de marktprijs van los land beneden die van behuisd land zou komen te liggen. Gezien de toeneming van de bevolkingsdruk en de voortschrijdende mechanisatie is er veeleer reden om de conclusie te trekken, dat in een vrije markt los land, nog meer dan in het verleden het geval was, boven behuisd land zal worden gewaardeerd. De pachtprijsbeheersing als zodanig moet o.i. derhalve zonder enige twijfel worden gezien als een maatregel, die strekt tot bescherming van het grondgebruikersinkomen.

Wat nu het tweede gezichtspunt aangaat, hierbij zou men zich op het sociale standpunt moeten stellen en aan de grondeigenaar een redelijk inkomen moeten toekennen op grond van hetzelfde motief, waarop de grondgebruiker een redelijk inkomen wordt verschafft. In het Rapport van de Commissie Waterschapslasten²⁾ wordt berekend, dat de netto-pachtprijs in het jaar 1949 voor zeekeleigonden f 21, voor rivierkeleigonden f 17, voor de weidestroken f 22, en voor de zandgronden f 23 beneden die van de periode 1937-1939 waren gelegen. Stelt men zich nu op het sociale standpunt, dat grondbezit op één lijn te stellen zou

¹⁾ Ontleend aan Publicaties van de Sociaal-Economische Raad, 1951 no 1, Advies loon- en prijspolitiek.

²⁾ „Rapport van de Commissie Waterschapslasten”, 1949; uitgebracht door Unie van Waterschapsbonden en de Stichting voor de Landbouw.

zijn met dat van belegging in staatsfondsen en dat de netto-inkomens van de periode 1937-1939 een redelijk inkomen representeren, dan kan men met enige afronding naar boven stellen, dat de grondeigenaar momenteel gemiddeld f 25 per ha te kort komt, op wat hem, sociaal gezien, zou moeten worden toegekend.

Wanneer men zich dan afvraagt, wat het gevolg zou zijn van een verhoging van de gemiddelde pachtprijs met f 25 dan leert een zeer eenvoudige benadering, dat deze geen grote invloed op de kosten van levensonderhoud kan hebben. Het aantal hectaren landbouwgrond belooft ongeveer 2,4 mln. De totale bevolking, gedeeld door de gemiddelde gezinsomvang, levert een aantal „gezinnen” op, dat nagenoeg overeenstemt met het aantal ha landbouwgrond. Indien men nu aanneemt, dat per „gezin” momenteel jaarlijks gemiddeld een bedrag nodig is voor „kosten van levensonderhoud” van f 3.000 en men voorts aanneemt, dat in de export de verhoging der pachtprizen in het geheel niet kan worden doorberekend, dan betekent zulks, dat de kosten van levensonderhoud stijgen met f 25 per „gezin”, d.i. met ietwat minder dan 1 pCt.

Neemt men aan, dat per „gezin” een groter bedrag voor levensonderhoud nodig is, dan komt men uiteraard tot een geringer percentage. Zo ook, indien men er van uitgaat, dat tenminste in een deel van onze agrarische export de pachtprijsverhoging zou kunnen worden doorberekend.

Bij bovenstaande benadering is er van uitgegaan, dat het inkomen van de grondgebruiker onaangeroerd blijft, hetgeen voor zover netto-economische resultaten aanwezig zijn — dus boven wat als redelijke ondernemersbeloning in rekening wordt gebracht — niet strikt noodzakelijk is. Ook is het niet nodig te veronderstellen, dat een verhoging van de pacht, die voor een deel door de pachters zou moeten worden gedragen, op de lange duur gezien slechts een vermindering van het pachtersinkomen ten gevolge zou hebben.

Het fixeren der pachten op het huidige lage niveau heeft dus misschien wel enige, doch zeker geen grote invloed op de kosten van levensonderhoud. Het zijn de grondeigenaars, die de last dragen. De positie der grondgebruikers is angstvallig ontzien.

Uit het voorafgaande zagen we dus, dat zonder pacht-prijsbeheersing het inkomen der grondgebruikers veel geringer zou zijn dan thans het geval is. En in de tweede plaats, dat, voor zover de pachtprijsbeheersing moet worden beschouwd als een onderdeel van de algemene prijzenpolitiek, de consequenties daarvan uitsluitend ten laste zijn gekomen van de inkomens der grondeigenaars.

Om beide redenen lijkt het ons verantwoord om de pachtprijsbeheersing te beschouwen als een politiek van sociale strekking, gericht op bescherming van het inkomen der grondgebruikers.

Eisen te stellen aan een sociale politiek.

In een markthuishouding resulteert het inkomen uit het spel van vraag en aanbod. Wie een weinig begeerd goed ter markt brengt, ondervindt daarvan de gevolgen in zijn inkomen. Dat kan voor hem een prikkel zijn om zich op de productie van andere goederen te werpen, andere productiemethodes te kiezen of een ander beroep te zoeken. Het is de markt, die de richting van de productiestroom bepaalt en zij doet dat via de inkomens, die aan de respectievelijke productiefactoren toevallen.

Onze samenleving bevindt zich echter ergens halverwege tussen een markthuishouding en een collectieve economie. Men spreekt heden ten dage graag over een redelijk inkomen en maakt zekere groepen van de bevolking vertrouwd met de gedachte, dat zij, wanneer zij hun werk verrichten volgens zekere technische en bedrijfseconomische normen, recht hebben op zeker inkomen. Dit klinkt nogal collectivistisch. In een collectieve economie zou ieder naar beste kunnen moeten bijdragen tot het nationale product,

en daaruit zijn deel ontvangen, niet overeenstemmend met de grootte van zijn bijdrage doch overeenstemmend met wat men meent als redelijk te kunnen aanmerken.

Die kant van de zaak lokt heden ten dage menig een aan. Men vergeet echter maar liefst de keerzijde van de medaille. In een vrije economie ontvangt ieder naar de grootte van zijn bijdrage, en de waarde daarvan beïnvloedt zijn werkzaamheid. De markt lokt, en wie aan die roepstem geen gehoor geeft, draagt zelf de lasten.

Bepaalt men het inkomen naar maatstaven van redelijkheid, dan heeft men aan de roepstem van de markt, het zwijgen opgelegd en krijgt men behoefte aan een ander middel om de richting van de productie te bepalen. Vrije teeltkeuze, vrije beroepskeuze, vrijheid van sparen en investeren kunnen dan niet worden toegelaten.

Onze samenleving staat echter halverwege. Zij wil aan zekere groepen een bepaald inkomen garanderen, doch laat deze groepen tevens de vrijheid om zelf hun productieplan te bepalen.

Dit is een vreemde ontwikkeling, die bij algemenere toepassing ten gevolge zou kunnen hebben, dat met behulp van de inkomens van de welvarende delen van de Nederlandse economie verouderde situaties in stand worden gehouden.

Deze positie halverwege tussen een vrije en een collectieve economie is niet te handhaven. Wanneer men zich afvraagt, in welke richting Nederland zich dan wel zal moeten bewegen, dan kan het antwoord niet moeilijk zijn. Nog afgezien van de innerlijke weerstand tegen een collectieve economie, die toch zeker in Nederland aanwezig is, is het toch zo gesteld, dat een klein land als Nederland met een zo sterk internationaal georiënteerde economische structuur, wil het niet aan de grootste verarming worden blootgesteld, zich zal moeten aanpassen aan de verhoudingen welke op de internationale aan- en verkoopmarkten heersen.

Zulks impliceert niet het prijsgeven van iedere sociale politiek, doch wel het prijsgeven van een sociale politiek, die in de ogen van vroegere generaties zou zijn gebrandmerkt met de in onbruik geraakte uitdrukking, dat het gemakkelijk is van andermans leer riemen te snijden.

Het idee, om een welvarende boerenstand te doen ontstaan, is aantrekkelijk, mits zulks betekent een welvarende boerenstand in een welvend land. Dat sluit in, dat niet aan iedere boer, die Nederland thans rijk is, een welvend bestaan geboden kan worden. Nederland telt bijv. zeer

veel kleine bedrijven. Tussen de omvang der bedrijven en de aard der producten bestaat, gelijk bekend, zeker verband. Wanneer het nu zo mocht zijn gelegen, dat voor dergelijke producten geen lonende afzet meer te vinden is, dan zal de noodzakelijke oplossing zijn, dat de aanpassing in de basis wordt tot stand gebracht. Ons verzet is allerm minst gericht tegen maatregelen, die de ruwste kanten van het aanpassingsproces afsnijden, of die het proces langs

wegen van geleidelijkheid doen verlopen, doch wel tegen een sociale politiek die tot een verstarring zou leiden.

De sociale politiek, die ons voor ogen staat, is 'dus in hoofdzaak een economische, gericht op aanpassing van de bedrijfstak aan de marktomstandigheden en op absorptie van alle productiekrachten, welke deze bedrijfstak vaarwel moeten zeggen, en aangevuld met zekere maatregelen, die geleidelijkheid in de aanpassing beogen.

Wageningen.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS.

Toezicht op het credietwezen

De vrijheid van de bedrijfsvoering van het bankbedrijf wordt door de wetgever ingeperkt. Hiermede wordt niet een nieuwe staatsrechtelijke of staatkundige lijn gevolgd. Ook Nederland is zeer lang op de weg van onderscheiden beperkingen van de vrijheid der bedrijfsvoering. Het oorspronkelijk wetsontwerp „Toezicht op het Credietwezen” scheen mij toe een stap verder te gaan en mede ten gevolge te hebben, dat het interne bankbeleid van de particuliere bankinstellingen (om dit algemene woord nu maar te gebruiken) door De Nederlandsche Bank als semi-overheidsinstituut (onze zuidelijke burens spreken van parastatale instelling) en ten slotte door de Regering kon worden onder toezicht gesteld, maar daardoor ook kon worden geleid en beheerst.

Dit scheen mij onjuist. Het individueel bankbeleid moet — dacht ik — door de wetgever niet worden aangetast. Natuurlijk wordt het eigen beleid ener individuele onderneming door wettelijke voorschriften wel ingeperkt, maar dit is iets anders dan een overnemen van het individueel bankbeleid door een overheidsorgaan.

In staatsrechtelijke zin is echter thans een gewichtige wijziging in het wetsontwerp aangebracht. Het gewijzigd ontwerp stelt vast, door wijziging van art. 10, dat de bovenbedoelde grief is vervallen. Dit voorop gesteld, is aan het ontwerp van wet regerende het Toezicht op het Credietwezen niet de tanden uitgetrokken, slechts de giftand is verwijderd. Daarvoor past aan de Minister lof en dank.

Art. 10 luidt thans, alinea 1: „De Bank is bevoegd in het belang van de solvabiliteit en de liquiditeit der geregistreerde credietinstellingen of ter uitvoering van de taak in art. 9; eerste lid van de Bankwet 1948 opgelegd, aan de geregistreerde credietinstellingen algemene voorschriften voor haar bedrijfsvoering te geven”.

De „algemene voorschriften” mogen dus niet betrekking hebben op het door elke individuele bank te voeren „bankbeleid”.

Daar in dit tijdschrift noch elders van mij een advies wordt verwacht op economisch gebied, beperk ik mij tot de opmerking, dat door dit stilzwijgend verbod, de algemene voorschriften buiten deze omschrijving uit te breiden, het staatsrechtelijk karakter van het ontwerp principieel is veranderd. Een eventueel in de Tweede Kamer mogelijk amendement om in art. 10 alinea 1, in te voegen de woorden „mede ten aanzien van het bankbeleid” ware thans in strijd met de opzet van het wetsontwerp.

De algemene houding, welke de wetgever ten aanzien van de waarden: persoon en goed, en de algemene houding welke in het Nederlands administratief recht ten aanzien van de vrije beschikking over eigendom en bezit wordt aangenomen, is er stellig ene van het opleggen van enorme beperking ten aanzien van het beschikkingsrecht, maar binnen de enge of ehgste beperking neemt de Overheid die beschikking niet over.

Het wetsontwerp, zoals het thans is geredigeerd in het befaamde art. 10, geeft noch aan de parastatale instelling De Nederlandsche Bank noch aan de Overheid de bevoegd-

heid het, aan beperkende regels gebonden, individuele bankbeleid te leiden of over te nemen.

De oude redactie van art. 10 deed vrezen, dat dit toch zou kunnen gebeuren.

De thans aangebrachte beperking in art. 10 heft op, dat althans in principe was te betogen, dat het ontwerp in strijd moest worden geacht met de democratische beginselen van ons staatsbestel, welke de individuele beleidsvrijheid tot grondslag houden voor het publiek bestel ¹⁾.

De beginselen van ons staatsbestel laten evenmin toe, dat de centrale Overheid het gemeentelijk beleid in zake de openbare investeringen overneemt. Een daartoe strekkend wetsontwerp is ook niet ingediend. Wel heeft de wetgever het gemeentelijk beleid aan alle kanten aan beperkingen onderworpen. Maar binnen de beperking, kon de Rijksoverheid dit beleid per gemeente niet overnemen. (Dit kan slechts geschieden bij de noodlijdende gemeenten. De gemeentebesturen moesten zich dan beleidsvoorschriften doen welgevallen. Normaal is dit niet).

Verschillende ministers hebben getracht op bepaalde gebieden de gemeenten tot een bepaald beleid te dwingen.

Treub repte daarvan toen de distributieregeling in 1918 hem financieel uit de hand viel. Maar het is ook in de periode 1914-1918 tot beperkingen van het beleid van gemeenten en van particuliere ondernemingen gebleven. Tot het overnemen van het gemeentelijk beleid, of van enig particulier beleid in een onderneming kwam het niet. Eerst Colijn deed daartoe weer een poging in de „bezuinigingsperiode” na de eerste wereldoorlog. Wanneer de gemeenten een verkeerd beleid voerden ondanks de aangebrachte beperkingen, dan zou het Rijk dit beleid overnemen. Het is er niet van gekomen.

Mr Oud en Mr de Wilde hebben als ministers de autonomie gered, door de beperkingen der vrijheid uit te breiden. (Natuurlijk is daarmee wel eens gespot; maar deze ministers namen niet een overgebleven stuk autonomie in de hand van de rijks-bestuurder).

Men zegt wel eens, dat ook nu een wetsvoorstel in de lucht heeft gehangen om het gemeentelijk beleid per gemeente langs de weg van een nieuw toezicht positief te beïnvloeden. Dit wetsontwerp bleef hangen en kwam niet op de grond. Er is nu een gemeentelijke investeringscommissie ingesteld van wier vruchtbare arbeid niets wordt vernomen.

Het gewijzigd ontwerp van Wet Toezicht op het Credietwezen is staatsrechtelijk nu gelegen binnen de mogelijkheden welke ons staatsrecht biedt. Art. 10 geeft normen, welke moeten worden in acht genomen. In een totalitaire staat zou het bankbeleid „kunnen worden overgenomen om het staatsdoel te dienen”. In ons staatsrecht zou zo iets nog slechts in het staatsnoodrecht mogelijk zijn. Het wetsontwerp houdt dit nog terecht open.

* *

In discussie is nog gebracht de stelling, dat de verorde-
¹⁾ Zie „E.-S.B” van 20 Juni 1951,

nende bevoegdheid van De Nederlandsche Bank niet op het vijfde, doch (naar de mening der ministers) berust op het zesde hoofdstuk van de Grondwet.

Beter ware te stellen, dat de verordenende bevoegdheid van De Nederlandsche Bank helemaal niet op enig hoofdstuk van de Grondwet berust. Die verordenende bevoegdheid steunt op de wet en wel zodanig dat die wet niet in strijd is met de Grondwet. Dit is staatsrechtelijk voldoende verantwoord.

* *

Terecht wordt de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie buiten deze materie van wetgeving gehouden. Zij, die menen dat de bedrijfsorganen in de gedecentraliseerde Staat optreden als zelfstandige uitvoerders van een bepaalde taak, binnen de verantwoordelijkheid der centrale Overheid, zullen toch wel erkennen, dat het bankbedrijf weinig geschikt is om nu eens de spits af te bijten. De bedrijfsorganisatie is in andere bedrijven veel verder gevorderd, zonder dat dit voorlopig heeft geleid tot een thans praktisch resultaat.

En zij, die de bedrijfsorganen veeleer zien als maatschappelijke organen, zullen de hier noodzakelijke beperkingen zeker niet gaarne door de Overheid aan de maatschappelijke organen zien opgelegd. De P.B.O. blijve dus buiten deze discussie.

* *

Het beroepsrecht is thans veel beter geregeld. Daár in het algemeen in ons administratief recht het beroep op een administratieve rechter niet bestaat, wordt in onze wetgeving óf geen beroep toegekend en is de minister dus rechter in eigen zaak, óf er wordt een incidentele regeling van het beroep gegeven.

Deze incidentele regeling wordt hier gegeven.

Wanneer beroep op de Kroon ware gegeven, gehoord het advies van de Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, dan was het voor de Kroon immer mogelijk geweest van het advies af te wijken. Weliswaar moet de Kroon (onder verantwoordelijkheid van de minister) publiceren op welke gronden het advies van de afdeling voor de geschillen van bestuur door de Kroon niet wordt overgenomen, maar bij deze mogelijkheid om af te wijken is de Kroon (de Minister) aan geen enkel voorschrift gebonden.

Er zijn geen normen gesteld, die de Kroon binden bij haar vrijheid om van het advies af te wijken. De Minister

van Financiën zou dus altijd de mogelijkheid hebben gehad de Kroon te adviseren van het advies der afdeling voor de geschillen van bestuur af te wijken. En deze bevoegdheid wordt door de betrokken minister in andere gevallen waarlijk niet over het hoofd gezien.

Art. 25 van het gewijzigd wetsontwerp handhaaft een gelijke vrijheid van de Kroon tegenover de advies-commissie. Waarom hier in dit wetsontwerp nu eigenlijk niet direct gesteld: de Minister van Financiën? Waarom moeten deze beslissingen in beroep nu eigenlijk het Kabinet van de Koningin passeren? Welke invloed van de draagster van de Kroon wordt hier verwacht?

De hier in art. 25 en art. 26 omschreven procedure laat echter een amendement toe, waarbij de bevoegdheid van de Kroon (van de Minister) om van het advies der advies-commissie af te wijken wel aan beperkingen wordt onderworpen. Wellicht ware hier toch nog voor een deel de rechtsstaat te redden door de bevoegdheid van de Kroon (de Minister) om van het advies der advies-commissie af te wijken aan normen te binden, zodat dus soms het advies der advies-commissie een bindend advies wordt.

Art. 26 zegt: „Door de Bankraad wordt een advies-commissie aangewezen. Deze commissie bestaat uit drie leden en vijf plaatsvervangende leden, welke allen zitting in de Bankraad moeten hebben”.

Moeten? Waarom? De Bankraad kan leden uit zijn midden benoemen. Accoord. Maar als er nu een geschikt lid der advies-commissie is te vinden buiten de leden van de Bankraad, waarom is dan deze benoeming bepaald verboden?

Of moeten niet de rechters juist gekozen worden buiten de kringen van hen, die reeds langs enige weg enigszins bij deze materie betrokken waren? Rechters moeten juist onbevooroordeeld zijn! Beoordeeld moet worden of de algemene voorschriften voor de bedrijfsvoering wel gegeven zijn „in het belang van de solvabiliteit en de liquiditeit der instellingen” waarbuiten niet mag worden gegaan.

* *

„Aan de wens van verschillende leden om een termijn te bepalen, waarbinnen het beroep moet worden behandeld, is bij Nota van Wijzigingen tegemoetgekomen”, zo staat in de toelichting op de gewijzigde artikelen te lezen.

Men weet toch wel, dat één dergelijk voorschrift niet wordt nageleefd. Het is een ludum praecipuum, waarvan niemand zich iets in de praktijk aantrekt.

's-Gravenhage.

C. W. DE VRIES.

De „bromfiets” in Nederland

Het rijwiel met hulpmotor heeft in fietsend Nederland reeds een zo opvallend succes geboekt, dat het de moeite loont deze ontwikkeling van economisch standpunt uit nader te bezien.

De cijfers van het aantal geregistreerde „bromfietsen” spreken een duidelijke taal. Op 1 Augustus 1949 reden er, volgens een opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek, nog geen 4.500, een jaar later — op 1 Augustus 1950 — was dit aantal reeds gestegen tot 55.000. Wij mogen op goede gronden aannemen, dat er in het afgelopen jaar een 110.000 eenheden bijgekomen zijn, zodat thans het cijfer van 160.000 reeds belangrijk is overschreden. Dit getal is te vergelijken met dat van het personen-autopark en 30 à 40.000 meer dan het totale aantal motorrijwielen. De maandelijkse toeneming bedraagt momenteel ruim 10.000 stuks.

Wij staan hier aan het begin van een ontwikkeling,

waarvan wij de toekomstige mogelijkheden slechts kunnen vermoeden. Het ziet er naar uit, dat het rijwiel met hulpmotor in Nederland het vervoermiddel voor een belangrijk deel van de bevolking zal worden. Niet als een concurrent van de automobiel, evenmin in plaats van het motorrijwiel, doch als een gebruiksartikel met een geheel eigen karakter. Terwijl de fiets vooral in het locale verkeer wordt gebruikt, is het rijwiel met hulpmotor op weg een ernstige mededinger van het interlocale vervoer, van de autobus en de trein te worden.

De vraag is nu, welke plaats het rijwiel met hulpmotor in de rij van vervoermiddelen en in het wegverkeer zal gaan innemen. Op de snelverkeersweg hoort de bromfiets evenmin thuis als op het rijwielpad. Er bestaat een streven de snelheid van dit nieuwe voertuig aan banden te leggen, teneinde de veiligheid van het verkeer te ver

hogen. Ingrijpende maatregelen zullen hier nodig blijken te zijn, waarbij men denkt aan een afgescheiden gedeelte langs de grote verkeerswegen, speciaal bestemd voor het gemotoriseerde rijwiel.

Het nieuwe Wegenverkeersreglement geeft, zoals bekend, nog geen afdoende oplossing voor deze kwestie. Verkeerstechisch dreigen er grote moeilijkheden. Duidelijker gezegd: wij zitten er midden in. De ongelukken, welke dagelijks plaatsvinden, illustreren op tragische wijze de noodzaak van een snelle regeling. Ieder uitstel kost mensenlevens en bestendigt daarnaast de onzekerheid, welke bij het publiek en bij industrie en handel bestaat.

Het rijwiel met hulpmotor en de verkeerswetgeving.

Uit de pers heeft men in de afgelopen maanden reeds kennis kunnen nemen van het overleg, dat gaande is inzake de vaststelling van de wettelijke status van het rijwiel met hulpmotor en de daaraan verbonden technische eisen. Gezien het belang voor industrie en handel, en in het algemeen voor de verdere ontwikkeling van het rijwiel met hulpmotor, moeten wij hierbij een ogenblik stilstaan.

De voormalige Minister van Verkeer en Waterstaat, Mr Spitzen, heeft in het begin van dit jaar aan de Nederlandsche Vereeniging „de Rijwiel- en Automobiël-Industrie” (R.A.I.), de bedrijfsorganisatie van de fabrikanten en importeurs, verzocht een advies uit te brengen. Dit is in overleg met alle betrokkenen opgesteld en aan de Rijksdienst voor het Wegverkeer overhandigd, waarna enige besprekingen hebben plaats gevonden.

Op grond van een aantal overwegingen kwamen de fabrikanten en importeurs tot de conclusie, dat het rijwiel met hulpmotor in de verkeerswetgeving de status van rijwiel dient te behouden, respectievelijk dient te verkrijgen, met alle daaruit voortvloeiende consequenties, zoals: geen rijbewijs, geen kentekenbewijs, toelating op de rijwielpaden en zo voort. Daarbij zullen echter bepaalde eisen ter waarborging van de verkeersveiligheid moeten worden vastgesteld, terwijl door een motor aangedreven rijwielen, welke niet aan de gestelde criteria voldoen, in het wegverkeer als motorrijwielen dienen te worden geclassificeerd.

Ten aanzien van de technische eisen en de daaraan verbonden type-keuring geeft het advies van de R.A.I. een uitvoerige toelichting.

Hieraan ontlenen wij, dat met betrekking tot de veiligheidseisen men van oordeel is, dat elke bromfiets moet zijn voorzien van twee, onafhankelijk van elkaar, goed werkende remmen. Deze bepaling ontbreekt nog in het Wegenverkeersreglement.

Het belangrijkste punt is de vraag, of men het principe van de snelheidsbeperking, zoals dat is vastgelegd in de nieuwe verkeerswetgeving wil handhaven, of dat men zal overgaan op een andere norm, namelijk de cylinderinhoud van de hulpmotor. Opmerkelijk is, dat men in de kringen van de fabrikanten en de importeurs duidelijk de voorkeur geeft aan een maximum snelheid, welke dan moet worden gesteld op 30 kilometer per uur. Dit is een gemiddelde; het is een bekend feit, dat menig type een aanmerkelijk hogere snelheid kan ontwikkelen.

Er is in de pers, o.a. van de zijde van de A.N.W.B., aangedrongen op het overnemen van de internationaal aanvaarde norm: een maximum cylinderinhoud van 50 cc. Voor zover ons bekend zijn er slechts enkele hulpmotoren met een grotere cylinderinhoud op de markt, zodat deze eis ogenschijnlijk in de praktijk minder moeilijkheden voor de handel zal opleveren dan een eventuele snelheidsbeperking. Dat de verkeersveiligheid een grote rol heeft gespeeld bij het advies van de R.A.I. is zeer wel te begrijpen, wanneer men de verstrekkende psychologische uitwerking hiervan op de gebruikers erkent.

Het Ministerie van Verkeer en Waterstaat zal nu definitieve richtlijnen moeten geven. Het is dringend gewenst, dat dit spoedig geschiedt, want zoals de zaken nu staan, weet men niet precies waar men aan toe is. Wanneer de keuringseisen zijn vastgesteld, betekent dit voor de fabrikanten en importeurs van hulpmotoren, die thieraan niet voldoen, de nekslag voor hun afzet in Nederland. Het publiek zal immers zijn keuze bepalen onder de goedgekeurde merken, of typen.

Factoren, welke de vraag bepalen.

Naast deze verkeerstechische vraagstukken, welke de ontwikkeling beïnvloeden, staan de economische factoren. Deze zijn doorslaggevend voor de verdere groei van de nieuwe tak van industrie en handel. Wij kunnen hier, zoals in elke economische analyse, een onderscheid maken tussen de vraag, dat wil zeggen de overwegingen van de gebruikers, en het aanbod, de positie van de producent.

De vraag naar rijwielen met hulpmotor wordt o.a. bepaald door de behoefte aan goedkoop gemotoriseerd vervoer, de reeds eerder genoemde psychologische factoren, waaronder de verkeersveiligheid een grote rol speelt, en — last but not least — de prijzen en de koopkracht van het publiek. Door het ontbreken van een volledig marktonderzoek, kunnen wij deze punten slechts in het algemeen behandelen.

Het is in de jaren na de oorlog duidelijk gebleken, dat er door de groei van het economisch leven behoefte bestaat aan meer en snellere vervoermiddelen bij een grote groep van de bevolking. Gezien de aanzienlijke prijsstijging, ook van de kleine automobielen, en de hoge lasten — wij denken aan de benzineprijs en de onderhoudskosten —, die op het motorwegvervoer drukken, verschuift de vraag ten gunste van de relatief goedkope bromfietsen.

Anderzijds zijn door de technische en maatschappelijke ontwikkeling nieuwe kringen in de gelegenheid gekomen zich een — zij het uiterst licht — gemotoriseerd vervoermiddel aan te schaffen. Oud-Minister Mr Spitzen sprak bij de opening van de laatste R.A.I.-tentoonstelling terecht van een „democratisering” van het motorvoertuig in ons land.

Hoe groot deze groep potentiële kopers is, kan in dit stadium onmogelijk worden vastgesteld. Als wij bedenken, dat ons land meer dan vier miljoen fietsers telt, dan lijkt ons een half à één miljoen een redelijke schatting.

Veel zal afhangen van het prijsbeloop, de concurrentie en de koopkracht van het publiek in de komende jaren. Daarnaast krijgt men dan de vervanging en de vraag in hoeverre de industrie in staat is de bromfiets, als compleet geheel, technisch te vervolmaken. Op den duur zal het publiek niet tevreden zijn met de losse hulpmotoren, welke volgens een oneindig aantal min of meer gekunstelde systemen, kunnen worden ingebouwd. Nu reeds kan men vaststellen, dat de fabrikanten van een compleet rijwiel met hulpmotor, zoals de Solex en Mobylette, het grootste deel van de markt veroveren. De ervaringen, welke men, blijkens berichten, bij het onderhoud en de reparatie opdoet, zijn zeer verschillend en zullen niet nalaten tenslotte een selectieve uitwerking te hebben.

Het is onze stellige overtuiging, dat bij de toenemende concurrentie slechts die fabrikanten en importeurs blijvend succes zullen boeken, die, naast hun verkoop een goede service-organisatie opbouwen. Hierin schiet nog menig groothandelaar te kort. Ook in deze nieuwe bedrijfstak zal zich de economische wetmatigheid doen gelden, dat daar, waar gunstige resultaten worden behaald, het aantal aanbieders op de markt snel stijgt tot op het moment, dat de concurrentie en de langzaam intredende verzadiging de toestand doen omslaan. Slechts de kwalitatief het best uitgerusten zullen een blijvende afzet vinden.

De voorziening van de Nederlandse markt.

En thans een blik op het aanbod, de kwestie van de voorziening van de Nederlandse markt.

Wij moeten in de eerste plaats vaststellen, dat er nog weinig statistisch materiaal voor onderzoek ter beschikking staat. Behalve de, in het begin van dit artikel genoemde, cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek, gebaseerd op de onvolledige aangifte voor de motorrijtuigenbelasting, hebben wij officieel niet veel meer dan wat in- en uitvoercijfers. En ook deze gegevens zijn, wat 1949 en 1950 betreft, verre van nauwkeurig, omdat de complete motorrijwielen en rijwielen met hulpmotor in één statistiekpost waren ondergebracht, evenals de losse inbouwmotoren voor motorrijwielen en de rijwielhulpmotoren. Na 1 Januari van dit jaar heeft men deze beide posten gesplitst, zodat een beter inzicht kan worden verkregen. Fabricage- en assemblagecijfers ontbreken geheel. Wij vermelden het, omdat dit ons als een ernstig tekort voorkomt, waarin van officiële zijde spoedig verandering dient te worden gebracht.

Het Bureau Planning van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft in samenwerking met de R.A.I. in het tweede kwartaal van dit jaar een enquête gehouden onder de betrokken fabrikanten en importeurs, teneinde enig inzicht te krijgen in de voorziening van de Nederlandse markt. Het resultaat van dit onderzoek is zeker belangwekkend te noemen en het volgende is daaraan gedeeltelijk ontleend.

Op dit moment zijn bijna 50 merken in ons land geïntroduceerd, waarvan het merendeel reeds enige tijd in de handel wordt gebracht. Het aandeel in de binnenlandse markt varieert per merk van enige tientallen tot ruim 50.000 stuks. Het aantal merken neemt nog regelmatig toe.

Het stemt tot voldoening vast te stellen, dat de Nederlandse industrie hierbij een belangrijke plaats heeft ingenomen. Van het eerste moment af heeft men zich meester gemaakt van enkele van oorsprong buitenlandse vindingen, welke in ons land een gunstige voedingsbodem hebben gevonden. Wij denken aan de merken Solex, Mobyette, Berini en Mosquito, die hier al of niet in licentie worden vervaardigd. Deze vier merken nemen quantitatief de eerste plaats in.

De productie van de grote fabrieken wordt voorts nog aangevuld door die van bedrijven, waar delen van uit het buitenland aangevoerde hulpmotoren worden geassembleerd.

Deze nieuwe bedrijfstak geeft werk aan tenminste 1.500 arbeidskrachten. Door oprichting van nieuwe fabrieken en uitbreiding van de bestaande zal de directe werkgelegenheid nog belangrijk worden verruimd. Daarnaast bestaan de montage-afdelingen van de rijwiefabrieken, waar de hulpmotoren op de Nederlandse fietsen worden gemonteerd. Ook hier zijn honderden arbeidskrachten ingeschakeld in het productieproces.

Tenslotte nog de groot- en kleinhandel, alsmede de service-organisaties; deze indirecte werkgelegenheid, welke door dit gebruiksartikel wordt geschapen, is niet in een cijfer uit te drukken.

Wij stellen vast, dat industrie en handel in deze nieuwe bedrijfstak aan duizenden handen werk geven en wij menen, dat dit feit, in het kader van de werkgelegenheidspolitiek, niet onvermeld mag blijven.

De fabricage- en assemblagecijfers tonen aan, dat de binnenlandse markt voor ruim 70 pCt voorzien wordt door een product van Nederlands kapitaal en arbeid. Daarenboven wordt er door deze bedrijven in toenemende mate geëxporteerd. De overige 30 pCt wordt als losse hulpmotor geïmporteerd en hier veelal aan een Nederlandse fiets bevestigd.

In cijfers uitgedrukt, liggen deze verhoudingen globaal als volgt.

In Mei jl. waren er circa 145.000—150.000 rijwielen met hulpmotor in omloop. Hiervan waren er ongeveer 110.000 in Nederland gefabriceerd, respectievelijk geassembleerd; ruim 35.000 waren voorzien van een compleet ingevoerde hulpmotor. Bovendien waren de eerste 10.000 stuks voor export bestemd, respectievelijk afgeleverd.

Deze invoercijfers kunnen aan de hand van de In- en Uitvoerstatistiek nog nader worden gespecificeerd. Zoals vermeld, is het aantal geïmporteerde hulpmotoren in 1950 niet nauwkeurig vast te stellen. In totaal werden er 32.800 motoren voor motorrijwielen en rijwielen ingevoerd, zodat wij mogen aannemen, dat er in dat tijdvak omstreeks 25.000 losse rijwielhulpmotoren ons land binnenkwamen. Het aantal ingevoerde complete rijwielen met hulpmotor was gering.

De cijfers van de eerste maanden van 1951 geven, door de splitsing van het statistieknnummer, een duidelijker beeld. In de periode 1 Januari-1 Juli 1951 werden volgens de maandelijkse opgave van het C.B.S. 24.902 rijwielhulpmotoren ter waarde van f 2,84 mln geïmporteerd. De landen van herkomst waren: West-Duitsland 8.443, Frankrijk 8.401, Engeland 5.701 en Oostenrijk 2.245. In genoemd tijdvak werden bovendien nog 19 complete bromfietsen geïmporteerd. Hierbij moeten wij opmerken, dat deze losse hulpmotoren na montage pas geleidelijk in circulatie komen.

De invoer heeft zich, evenals de Nederlandse industrie, steeds verder uitgebreid. In de laatste maanden is ook Italië als leverancier opgekomen. De handel met Duitsland ondervond ten gevolge van de algemene moeilijkheden enige terugslag. De gevolgen van deze storing zijn voor verschillende Nederlandse rijwiefabrikanten, die hun bedrijf hadden uitgebreid, met het voornemen de bekende Duitse hulpmotoren als J.L.O., Lohmann, Victoria e.d. te monteren, schadelijk. Hun plannen konden slechts ten dele worden gerealiseerd.

Dit laatste heeft echter geen directe uitwerking op de voorziening van de Nederlandse markt, die, zoals vermeld, voor een belangrijk deel door de eigen industrie wordt verzorgd. In een aantal gevallen blijkt men voorspands echter afhankelijk van de invoer van bepaalde onderdelen.

Aan de andere kant mag men uit dit betoog geenszins afleiden, dat ons land in eigen behoefte zou kunnen voorzien; daarvoor is de vraag nog te groot en te gedifferentieerd. In deze eerste periode van experimenteren blijft concurrentie, welke invloed uitoefent op het prijsbehoop en de ondernemersgeest prikkelt, een gunstige factor. Beziet men de planning voor het resterende deel van dit jaar, dan zijn vrijwel alle fabrikanten en importeurs voornemens hun afzet te vergroten.

De exportmogelijkheden.

Vanzelf komt de vraag op, of deze nieuwe industrie ook kansen heeft op de buitenlandse markt. Alvorens deze vraag te beantwoorden, moeten wij een blik slaan op de ons omringende Westeuropese landen.

Vrijwel overal is de betekenis van het rijwiel met hulpmotor ontdekt en heeft men de productie ter hand genomen. In Frankrijk bevinden zich reeds meer dan een kwart miljoen bromfietsen op de weg, wat niet zo verwonderlijk is, wanneer men weet, dat de fabrieken van de Velosolex en van de Mobyette jaarlijks ieder ruim 50.000 stuks vervaardigen. In Italië is de toestand niet veel anders; uit Engeland ontbreken ons de nodige gegevens. West-Duitsland is bezig zijn oorspronkelijke achterstand in te lopen en produceert, blijkens berichten, 5 à 10.000 hulpmotoren per maand. In deze rij van grote landen neemt de Nederlandse industrie een opvallend gunstige plaats in. In vele opzichten hebben wij een voorsprong op de overige producenten. Ook in België, Zwitserland en Scandinavië is de bromfiets geïntroduceerd.

De praktijk heeft reeds uitgewezen, dat er goede exportmogelijkheden bestaan. De cijfers van het C.B.S. geven maandelijks een toeneming te zien. De laatst bekende gegevens over de periode 1 Januari tot 1 Juli 1951 luiden als volgt: losse hulpmotoren (statistieknummer 823.100) in totaal 5.767 stuks ter waarde van f 972.000; landen van bestemming West-Duitsland 1.917, Benelux 1.257, Indonesië 1.117 en Zwitserland 350. Complete rijwielen met hulpmotor (statistieknummer 894.001) in totaal 1.893 stuks ter waarde van f 709.000; landen van bestemming Benelux 1.305, Malakka 200, Suriname 144 stuks.

Uit deze cijfers kan worden afgeleid, dat de Benelux, West-Duitsland, Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen onze eerste afnemers zijn. Het is zaak, dat men zich in deze gebieden een vaste plaats weet te veroveren, om aanstonds het hoofd te kunnen bieden aan de buitenlandse concurrentie. Daarbij zal, evenals op de binnenlandse markt, de kwaliteit en de te verlenen service van doorslaggevend belang blijken te zijn.

De uitvoer van rijwielhulpmotoren, respectievelijk complete bromfietsen, heeft de volle aandacht van de Nederlandse fabrikanten en er bestaan plannen dit jaar nog vele duizenden eenheden te exporteren naar alle delen van de wereld. Als mogelijke afnemers noemen wij: Scandinavië, Griekenland, Israël, Marokko, Belgische Congo, Zuid-Afrika, Noord- en Zuid-Amerika, alsmede Australië. Door het bestaan van afzonderlijke verkooporganisaties bij de grote bedrijven zullen de bestaande mogelijkheden zeker worden aangepakt.

Conclusie.

Uit dit eerste onderzoek naar de ontwikkeling van het rijwiel met hulpmotor in Nederland, mogen wij concluderen dat de mogelijkheden voor deze nieuwe tak van industrie en handel zich gunstig laten aanzien. Daar de Nederlandse industrie reeds een belangrijk deel van de binnenlandse markt in handen heeft, mag worden verwacht dat men het hoofd zal kunnen bieden aan de buitenlandse concurrentie en dat de bestaande exportkansen kunnen worden gerealiseerd. Aan de andere kant moet het ongewenst worden geacht de concurrentie in dit stadium te beperken. Het verdere beloop van de prijzen, het opbouwen van de service-organisatie en de koopkracht van het publiek zullen in de naaste toekomst van beslissende betekenis zijn.

Amsterdam.

L. R. VAN DULLEMEN.

AANTEKENING

De Millioenennota 1952

Achtergrond der begroting.

De ontwerp-begroting voor 1952 heeft betrekking op het tweede jaar van de vierjarige periode, waarin ons volk zich een extra zware inspanning zal moeten getroosten voor zijn militaire bijdrage aan de verdediging van de Westerse wereld. Daarnaast zullen ook in de periode, waarvoor deze begroting zal gelden, alle krachten onverminderd moeten zijn gericht op het sluitend maken van de betalingsbalans.

Deze twee centrale problemen, waarvoor de Regering zich in dit tijdvak gesteld ziet, hebben de inhoud van de ontwerp-begroting voor 1952 in zeer aanzienlijke mate bepaald.

Bij de samenstelling der begroting heeft dan ook als richtsnoer gegolden, dat daarvan, ondanks de zware druk van in het bijzonder de militaire uitgaven, geen invloeden mogen uitgaan, die het monetaire evenwicht in gevaar zouden kunnen brengen.

In verband hiermede is het in de begroting voor 1952 neergelegde beleid gericht op het voorkomen van een inflatoire ontwikkeling en langs deze weg dienstbaar gemaakt aan het streven naar evenwicht in de betalingsbalans. De Regering beschouwt dit als een essentiële voorwaarde om ons volk in de huidige moeilijke omstandigheden een redelijk levenspeil te blijven verzekeren.

Het begrotingsbeeld voor 1952.

Een samenvatting van bedragen van de ontwerp-begroting voor het volgende jaar, zoals deze in de verschillende ontwerpen van wet zijn opgenomen, biedt voor 1952 het beeld, dat in onderstaande tabel is weergegeven. In deze tabel zijn de geraamde opbrengst der buitengewone heffingen en de daartegenoverstaande buitengewone aflossing van Nationale Schuld — voor 1952 geraamd op f 50 mln — buiten beschouwing gelaten.

Samenvattend overzicht der ontwerp-begroting 1952.

(in miljoenen guldens)

Omschrijving	Ontwerp-begroting 1952
Gewone dienst	
Uitgaven	3.801
Middelen	4.701
Voordeelig saldo	900
Buitengewone Dienst I (Uitgaven en ontvangsten van aflopend karakter)	
Uitgaven	496
Middelen	10
Nadelig saldo	486
Gewone Dienst en Buitengewone Dienst I	
Uitgaven	4.297
Middelen	4.711
Voordeelig saldo	414
Landbouw-Egalisatiefonds	
Nadelig saldo	110
Gewone Dienst, Buitengewone Dienst I en Landbouw-Egalisatiefonds	
Voordeelig saldo	304
Buitengewone Dienst II (kapitaalsuitgaven en -ontvangsten)	
Uitgaven	843
Middelen	272
Nadelig saldo	571
Gehele Dienst	
Uitgaven (inclusief nadelig saldo Landbouw-Egalisatiefonds)	5.250
Middelen	4.983
Nadelig saldo	267

De financiering van het tekort op de Buitengewone Dienst II (Kapitaaldienst).

In vorenstaand samenvatting zijn ook bedragen opgenomen betreffende de Gehele Dienst. In het verleden heeft de Minister van Financiën meermalen betoogd, dat er aanleiding bestond de bedragen betreffende de Buitengewone Dienst II (Kapitaaldienst) van de overige bedragen gescheiden te houden, omdat het saldo van die dienst in beginsel — wanneer andere factoren zich niet daartegen verzetten — door leningsgeld en mag worden gedekt. Deze opvatting ging uiteraard uit van de veronderstelling, dat deze dekkingsmogelijkheid inderdaad aanwezig was. Nu het onder de huidige omstandigheden nodig is de kapitaalmarkt in belangrijke mate voor de behoeften van de lagere publiekrechtelijke lichamen en van het particuliere bedrijfsleven te reserveren, is het naar de mening van de Minister niet alleen verantwoord doch ook noodzakelijk, dat een deel van het nadelig saldo van de Buitengewone Dienst II met middelen van de Gewone Dienst wordt gefinancierd.

Het gedeeltelijk dekken van het nadelig saldo van de Buitengewone Dienst II met middelen van de Gewone Dienst is ook van belang uit een oogpunt van schuldpositie. Een overschot op de Gewone Dienst en Buitengewone Dienst I heeft nl. tot gevolg, dat tot het bedrag van dit overschot minder geleend hoeft te worden voor de financiering van het nadelig saldo van de kapitaaldienst

dan anders het geval ware geweest. Gezien de tegenwoordige grote omvang van de staatsschuld verdient deze financieringswijze — die leidt tot verbetering van de schuldpositie — naar het oordeel van de Minister dus alle aanbeveling.

Een andere reden waarom de thans voorgestane financieringswijze der kapitaaluitgaven in hoge mate gewenst moet worden geacht is gelegen in de omstandigheid, dat deze voor een zeer belangrijk deel militaire investeringen betreffen, welke investeringen in wezen een improductief karakter dragen.

Tenslotte is door het dekken van een deel van de uitgaven van de Buitengewone Dienst II uit lopende inkomsten tot uitdrukking gebracht, dat de begrotingspolitiek onder de huidige omstandigheden is gericht op het voorkomen van een inflatoire ontwikkeling en langs deze weg dienstbaar is gemaakt aan het streven naar het sluitend maken van de betalingsbalans.

Het dekkingsplan der begroting 1952.

Het saldo van de Gehele Dienst geeft het bedrag aan, waarvoor alsnog dekking zal moeten worden gevonden. Voor de dekking van dit nadelig saldo ad f 267 mln komen in de eerste plaats in aanmerking de baten wegens inhalen van belastingachterstand. Bij het ramen van de belastingmiddelen der ontwerp-begroting 1952 is geen rekening gehouden met de extra-baten, welke naar verwachting zullen voortvloeien uit het inhalen van achterstand in de belastingheffing. Dit inhalen van achterstand, dat uitsluitend de kohierbelastingen betreft, brengt mede, dat voor het dienstjaar 1952, dus op het boekingsstijdvak 1952—1953, meer ten kohiere zal worden gebracht dan in de begroting is geraamd. Het bedrag van de extra-bate uit deze hoofde voor het dienstjaar 1952 valt thans nog niet te ramen; wel staat vast, dat deze belangrijk lager zal zijn dan die voor het dienstjaar 1951. Voor het overige zal het tekort op de Gehele Dienst door leningsgelden moeten worden gedekt.

Nadere beschouwingen van de uitgaven.

De nadere beschouwing van de uitgaven van de begroting 1952, die in de Millioennota wordt gegeven, wordt ingeleid met een overzicht van de uitgaven voor de verschillende onderwerpen van staatszorg.

Wat de voor 1951 in onderstaande tabel opgenomen bedragen betreft, is rekening gehouden met de wijzigingen in het begrotingsbeeld voor 1951, medegedeeld in de nota's aan de Tweede Kamer d.d. 21 October 1950 en d.d. 19 April 1951, alsmede met de nader bekend geworden gegevens, waarvan in de beschouwing over het begrotingsbeeld voor 1951 gewag is gemaakt. Hierbij echter wordt in de Millioennota opgemerkt, dat in de genoemde nota's een aantal posten van algemeen karakter voorkomt, waarvan de verdeling over de verschillende begrotingsartikelen niet is vast te stellen. In verband hiermede is aan het slot van de kolom Gewone Dienst en Buitengewone Dienst I voor 1951 een bedrag van f 133 mln opgenomen wegens de hierbedoelde onverdeelde posten.

In de nadere beschouwing aangaande de verschillende onderwerpen van staatszorg worden de hoofdpunten van het in 1952 te voeren beleid, zoals dat in de begroting tot uitdrukking komt, naar voren gebracht. Duidelijk blijkt daaruit, dat praktisch elk onderdeel der staatswerkzaamheid in 1952 in grote mate de invloed zal ondervinden van de beide reeds eerder genoemde centrale problemen van de regeringspolitiek in deze tijd, nl. de militaire inspanning en het sluitend maken van de betalingsbalans.

Wat de militaire inspanning zelf aangaat, zijn bij het onderdeel „defensie” de volgende cijfers opgenomen:

Overzicht van de uitgaven voor de verschillende onderwerpen van staatszorg.

(in miljoenen guldens)				
Onderwerpen van staatszorg	Gewone Dienst, Buitengewone Dienst I en Landbouw-Egalisatiefonds		Buitengewone Dienst II	
	1951	1952	1951	1952
Defensie	1.153,9	1.241,0	346,1	259,0
Buitenlandse betrekkingen	47,5	47,1	1,7	0,2
Indonesië en Overzeese Rijksdelen	113,9	78,5	18,7	—
Politie en Justitie	213,7	212,4	3,6	1,6
Voorzieningen ter zake van onderwijs en cultuur	437,6	452,5	11,4	12,6
Waterstaat	98,0	97,9	106,1	98,7
Verkeer	54,4	55,5	384,6 ^{b)}	95,5
Handel en nijverheid	42,1	42,7	67,4	69,5
Land- en tuinbouw, veeteelt en visserij	82,0	74,7	9,1	11,2
Subsidiebeleid via het Landbouw-Egalisatiefonds	130,0	110,0	—	—
Sociale voorzieningen, emigratie en volksgezondheid	553,0	556,6	7,0	4,8
Volkshuisvesting	113,3	143,9	10,5	14,2
Herstel van oorlogsschade	503,3 ^{a)}	381,0	3,3	3,0
Diensten van algemene aard	159,7	174,5	26,5	46,0
Niet toegerekende uitgaven voor pensioenen en wachtgelden	82,7	87,6	—	—
Nationale schuld	562,9	561,4	233,0	226,9
Afschrijvingen	90,0	90,0	—	—
Uitkeringen aan het Gemeentefonds wegens derving van ondernemingsbelasting	176,0	—	—	—
Onverdeelde posten	133,0	—	—	—
Totaal	4.747,0	4.407,3	1.229,0	843,2

^{a)} Hieronder begrepen wegens kapitaaldeelname Ned. Spoorwegen f 290 mln.

^{b)} Hieronder begrepen een uitkering wegens oorlogsschade aan de Ned. Spoorwegen f 80 mln.

Defensie

(in miljoenen guldens)

	Gewone Dienst en Buitengewone Dienst I		Buitengewone Dienst II	
	1951	1952	1951	1952
Algemene uitgaven	34,1	33,9	-0,5	0,4
Leger	703,3	721,9	146,0	72,3
Luchtmacht	169,2	235,9	52,4	40,0
Marine	200,3	194,2	101,2	131,6
Burgerlijke Verdediging	4,0	9,8	46,0	14,7
Militaire pensioenen en wachtgelden	43,0	45,3	—	—
Totaal	1.153,9	1.241,0	346,1	259,0

Voor de investeringen, welke rechtstreeks ten laste van de Rijksbegroting komen, is f 73,4 mln bestemd. Het overeenkomstige bedrag voor 1951 is volgens het nader herzien begrotingsbeeld f 82,7 mln. Rekening houdend met de stijging van het prijspeil, te stellen op 10 pCt, komt men, gerekend naar het huidige prijspeil dus voor 1951 op f 91 mln. Dit betekent, dat vergeleken met 1951 de uitgaven voor investeringen in 1952 met ruim 19 pCt zullen dalen.

Bij het beoordelen van de betekenis van deze beperking der civiele rijksinvesteringen, thans onvermijdelijk geworden in verband met de toestand der betalingsbalans en de schaarste der kapitaalmarkt, dient niet uit het oog te worden verloren, dat deze investeringsuitgaven van het Rijk in de civiele sector reeds enige jaren laag zijn gehouden uit overweging, dat het aanbeveling verdiende deze zoveel mogelijk uit te stellen tot een fase van de conjunctuur, waarin uit een oogpunt van werkgelegenheidspolitiek een verhoogde investeringsactiviteit van het Rijk gewenst zou zijn.

Nadere beschouwingen van de middelen.

Van de voor 1952 geraamde belastingen is in de volgende tabel een samenvattend overzicht gegeven. Ter vergelijking zijn de overeenkomstige bedragen voor 1951 mede opgenomen.

Overzicht Nationale Schuld.

Uit het in de Millioennota opgenomen overzicht van de Nationale Schuld blijkt, dat de totale schuld op 30 Juni 1951 f 24.993 mln bedroeg tegen f 26.704 mln per 30 Juni 1950.

Belastingopbrengsten.

(in miljoenen guldens)

Omschrijving	Vóór aftrek		Na aftrek	
	1951	1952	1951	1952
Kostprijsverhogende belastingen				
Omzetbelasting	1.185	1.300	1.056	1.158
Invoerrechten	450	450	401	401
Accijnzen	465	451	407	395
Overige	377	420	369	412
Belastingen op inkomen, winst en vermogen				
Inkomstenbelasting	937	940	835	837
Loonbelasting	635	665	566	593
Vennootschapsbelasting	445	515	396	459
Vermogensbelasting	79	80	71	71
Overige	142	148	126	132
Totaal	4.715	4.969	4.227	4.458
Extra fiscale baten verminderd met de gevolgen van de gewijzigde winstvaststelling	455	—	407	—
	5.170	4.969	4.634	4.458

In de kolom „vóór aftrek” is de totale opbrengst der in de tabel opgenomen belastingen vermeld, terwijl in de kolom „na aftrek” zijn opgenomen de bedragen, vermeld in de kolom „vóór aftrek”, verminderd met de aandelen van het Gemeentefonds, het Provinciefonds en het Landbouw-Egalisatiefonds.

Bijzondere aspecten van het begrotingsbeleid.

Het verband tussen de begroting en het bouwplan voor 1952 besprekende deelt de Minister van Financiën mede, dat de in het bouwplan 1952 uitgetrokken werken in totaal een bedrag van f 1.236 mln belopen. Hiervan komt rond f 360 mln voor rekening van het Rijk, rond f 275 mln voor rekening van de lagere publiekrechtelijke lichamen en rond f 600 mln voor rekening van particulieren. In dit bouwplan, dus ook bij het genoemd aandeel van het Rijk, zijn de bouwwerken voor rekening van de Departementen van Oorlog en van Marine buiten beschouwing gelaten.

Onder de gegeven omstandigheden valt aan een beperking van de civiele bouw niet te ontkomen. Deze noodzaak tot beperking is bij de raming van het door het Rijk te financieren deel van het bouwprogramma van grote invloed geweest.

Vooral bij het ter hand nemen van nieuwe werken is een grote terughoudendheid betracht, waarvan de gevolgen in de komende jaren zich duidelijker zullen doen gevoelen dan wellicht uit de thans voorliggende cijfers blijkt.

Het vervult de Regering met grote zorg, dat in het kader van de investeringsbeperking de woningbouw niet ongemoeid kon worden gelaten. Met grote ernst is naar wegen gezocht om bij de beperkte beschikbare middelen nog een zo groot mogelijke bijdrage te kunnen leveren in de leniging van de woningnood. Als rijksaandeel in de financiering van het in het bouwplan voorziene woningbouwprogramma is een bedrag van f 125 mln opgenomen, ongeacht het daarnaast uitgetrokken bedrag van f 49 mln voor boerderijenbouw. Voorts verdient in dit verband ook de post van f 15 mln voor weg- en waterbouwkundige werken van lagere publiekrechtelijke lichamen de aandacht, waarvan een belangrijk deel is bestemd voor de uitvoering van gemeentelijke wederopbouwplannen en aldus indirect de woningbouw ten goede komt.

De Regering is er op bedacht, dat de voor woningbouw beschikbaar te stellen bedragen op zo efficiënt mogelijke wijze zullen worden gebruikt. Hierbij moet o.a. worden gedacht aan een verdere stimulering van de bouw van duplexwoningen en aan het bevorderen van het bouwen met rijkspremie van het eenvoudige woningtype, dat thans als regel bij woningwetbouw wordt gekozen. Ook het verlenen van rijksbijdragen in de kosten van woningplitsing, waarmede in 1952 zal worden voortgegaan, verdient in dit verband vermelding.

Een uitvoerige paragraaf is gewijd aan de voorzieningen met betrekking tot de financiën der lagere publiekrechtelijke lichamen. Medegedeeld wordt, dat het aan het Gemeentefonds toekomende aandeel in de opbrengst der rijksbelastingen is gesteld op 10,3 pCt. De terugbrenging van het percentage van 11,7 tot 10,3 houdt in de eerste plaats

verband met de omstandigheid, dat het naar het oordeel der Regering niet juist zou zijn het Gemeentefonds te doen delen in de opbrengst der belastingverhogingen, welke nodig zijn geworden in verband met de militaire inspanning, terwijl voorts is gebleken, dat het aanvankelijk gedachte percentage van 11,7, afgezien nog van bedoelde belastingverhogingen, bij nadere berekening lager kon worden gesteld. Op grond van overeenkomstige overwegingen is het aandeel van het Provinciefonds op 0,62 pCt gesteld in plaats van het tot dusver geldende percentage van 0,7.

Voorts wordt stil gestaan bij de aanzienlijke moeilijkheden, welke momenteel door gemeenten en andere lagere publiekrechtelijke lichamen worden ondervonden bij de financiering van de door hen geëntameerde investeringen. De Minister merkt op, dat onder de huidige omstandigheden ook in de sector der lagere publiekrechtelijke lichamen een beperking der investeringen de aangewezen weg is. Met voldoening is kennis genomen van de lofwaardige inspanning, welke vele gemeenten zich ter zake van een financiering hunner kapitaalsuitgaven op lange termijn reeds hebben getroost. Voor zover gemeenten hun pogingen, zelf in hun kapitaalbehoeften te voorzien, niet met succes bekroond zien, zal de Regering ook in de toekomst de hulp vanwege de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en op andere wijze niet beëindigd willen zien, alhoewel de hierbedoelde gemeenten zich dienen te realiseren, dat deze hulp noodzakelijkerwijze beperkt zal moeten blijven.

Slotbeschouwing.

In de slotbeschouwing van de Millioenennota werkt de Minister de gedachte, dat de Rijksbegroting moet worden gezien tegen de achtergrond van de moeilijkheden, waarin het Nederlandse volk thans verkeert, verder uit. Tevens maakt hij daarin enkele opmerkingen over de plaats, die de begroting en, meer in het algemeen, de rijksfinanciën innemen in het instrumentarium, dat de Overheid ter beschikking staat om de beoogde doeleinden te verwezenlijken.

Zowel de militaire lasten als de oplossing van het betalingsbalansprobleem dwingen tot een vermindering van de gezamenlijke bestedingen in de civiele sector. Onder de bestaande omstandigheden kan men het kernprobleem van de Nederlandse economie nl. aldus formuleren, dat de totale niet-militaire consumptie en investeringen tot een zodanig niveau zullen moeten worden teruggedrongen, dat zij, tezamen met de noodzakelijk geachte uitgaven voor de verdediging en de aflossing op buitenlandse schuld, de nationale productie niet meer overtreffen dan de door het buitenland verstrekte hulp bedraagt. Het regeringsprogramma, dat thans in uitvoering is en, zowel uit een oogpunt van militaire inspanning als uit dat van betalingsbalansevenwicht, in de eerste plaats gericht moet zijn op beperking der civiele bestedingen op basis van een redelijke verdeling van lasten, effectueert zich in belangrijke mate via de Rijksbegroting.

De maatregelen van het regeringsprogramma, zoals de subsidieverlaging en de belastingverhoging, alsmede de beperking van de civiele uitgaven van de Staat, vinden hun weerslag in het algemene beeld van de begroting 1952. Voor de eerste maal sedert de bevrijding kon worden bereikt, dat de Gewone Dienst, de Buitengewone Dienst I en het Landbouw-Egalisatiefonds tezamen een overschot van betekenis vertonen, nl. van f 304 mln. Inclusief het saldo van de kapitaaldienst ad f 571 mln is daarmee voor de gehele dienst een nadelig saldo ontstaan ten bedrage van f 267 mln. De orde van grootte van dit bedrag is zodanig, dat dekking van het saldo met niet in de raming opgenomen belastingbaten uit inhalen van achterstand en voor het overige met proveneren van leningen verzekerd lijkt. Van de begroting gaat derhalve geen tendentie uit tot vergroting van consumptie en investeringen boven het

niveau, dat door nationale productie en nationaal inkomen als grens van het toelaatbare wordt gesteld.

De Minister knoopt hier vervolgens, los van de begroting, beschouwingen aan vast over de monetaire ontwikkeling in Nederland in het algemeen, met name in het jongste verleden. Hij constateert, dat een aantal inflatoire krachten, die in het verleden werkzaam zijn geweest, intussen aan betekenis hebben ingeboet. Dit betekent evenwel nog niet, dat de tegenwoordige monetaire toestand geen potentiële gevaren in zich draagt. Behalve op de noodzaak om een onverantwoorde toeneming van bankcredieten tegen te gaan, wijst de Minister in dit verband op het gevaar, dat er schuilt in het activeren van diverse soorten van liquiditeiten.

Alhoewel vele van de factoren, die tot een zodanige activering kunnen leiden, thans minder acuut werken en in sommige opzichten zelfs, met name wat de internationale prijsontwikkeling betreft, van een zekere mate van stabilisatie kan worden gesproken, mag niettemin de mogelijkheid van een ongunstige ontwikkeling niet uit het oog worden verloren. Het is naar het oordeel van de Minister van Financiën van betekenis zich daarbij te realiseren, dat de mate, waarin van deze inflatoire financieringsmiddelen gebruik wordt gemaakt, zich momenteel onttrekt aan de directe beïnvloeding door de Overheid; in een aantal gevallen, zoals bij het liquideren van schatkistpapier en het opragen van spaarsaldi, worden deze middelen zonder meer aan de Schatkist onttrokken. Dit betekent, dat een onverhoopt ongunstige ontwikkeling uiteindelijk slechts zou kunnen worden opgevangen door het treffen van compenserende maatregelen op ander terrein. Het is ook met het oog hierop, dat a priori een stringent begrotingsbeleid is vereist.

In dit verband wijst de Minister er op, dat er in verschillende opzichten nog onzekerheden blijven bestaan, zoals een verdere achteruitgang van de ruilvoet, het onder vinden van afzetmoeilijkheden bij de export en de eventuele ontwikkeling van inflatoire krachten in het binnenland. De consequentie, die uit de hier aangegeven problemen voor de rijksfinanciën voortvloeit, is deze, dat een voortdurende kritische beoordeling van het begrotings- en met name van het uitgavenbeleid geboden blijft. Daarbij dient mede in aanmerking te worden genomen, dat, niet-tegenstaande het op zichzelf bevredigende feit, dat dekking van alle op de begroting 1952 voorkomende uitgaven verzekerd lijkt, dit resultaat slechts op een zeer hoog niveau kon worden bereikt.

Ondanks de onzekere elementen, welke de ontwikkeling in de naaste toekomst in zich draagt, hoopt de Regering, dat de door haar getroffen maatregelen voldoende zullen blijken om uiteindelijk het beoogde evenwicht in de Nederlandse volkshuishouding te bewerkstelligen. Mocht zij evenwel in haar verwachting worden teleurgesteld, dan zal zij, zoals reeds bij herhaling in uitzicht is gesteld, niet aarzelen maatregelen van meer directe aard toe te passen, die op korte termijn hun werking doen gevoelen. De Regering is zich bewust, dat daarmee een duurzame oplossing niet kan worden bereikt. Toch kunnen zij noodzakelijk blijken ter overbrugging van een moeilijke periode, met name teneinde een te ver gaande aantasting van de deviezenreserves tegen te gaan en aldus te voorkomen, dat uiteindelijk zo diep ingrijpende consequenties zouden moeten worden aanvaard, dat de desiderata der regeringspolitiek, het bereiken van evenwicht met gelijktijdige redelijke verdeling der lasten, niet meer kunnen worden verwezenlijkt.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

In de afgelopen week bleef de geldmarkt ruim, waarvoor dezelfde factoren, als in het voorgaande overzicht genoemd, verantwoordelijk waren. Vooral voor de kortlopende promessen bestond goede belangstelling, nadat

bijv. Septemberpapier tegen 1 pCt werd gevraagd, November- en Decemberpromessen tegen $1\frac{3}{16}$ pCt, Januari/Februari papier tegen $1\frac{1}{4}$ pCt, terwijl de langer lopende promessen practisch $1\frac{3}{8}$ pCt noteerden. Er is weinig aanleiding om te veronderstellen, dat in deze situatie op korte termijn belangrijke veranderingen zullen optreden. De herfst is voor de Nederlandse betalingsbalans in de regel een gunstige periode, en ook in October komt nog veel schatkistpapier te vervallen. Uiteraard zal de maandwisseling wel de gebruikelijke verkrapping kunnen brengen, maar vermoedelijk zal deze van korte duur kunnen zijn. Er zijn geen directe aanwijzingen, dat het Ministerie van Financiën voornemens is de rentetarieven voor nieuw af te geven schatkistpromessen te verhogen.

De kapitaalmarkt.

Zowel de obligatie- als de aandelenmarkt gaven in de afgelopen week koersstijgingen te zien. Voor de staatsfondsen kan dit voor een belangrijk gedeelte worden toegeschreven aan de steunaankopen, welke vermoedelijk voor rekening van de Schatkist zijn verricht. Het is echter ook mogelijk, dat de beleggers niet meer zo algemeen de overtuiging zijn toegedaan, dat de lange rentestand nog verder zal stijgen en derhalve iets minder voorzichtig met aankopen zijn geworden.

Op de aandelenmarkt zette de koersstijging zich voort voor alle groepen van fondsen. Blijkbaar wordt de binnenlandse conjunctuur iets gunstiger beoordeeld; het relatief gunstige beloop van de Nederlandse deviezenpositie van de laatste tijd kan hierbij een factor vormen, daar het de noodzaak tot een drastische credietbeperking iets minder groot maakt.

vacatures

Bij DE JAVASCHE BANK te Amsterdam kan geplaatst worden.

een prima kracht

voor de Centrale Administratie met ruime ervaring op administratief gebied en goede bekendheid met deviezenvoorschriften.

Candidaten moeten kunnen aantonen de geschiktheid om leiding te geven te bezitten. Min. leeftijd 35 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven, gemerkt SCCA, met uitvoerige persoonlijke en zakelijke inlichtingen, o.m. omtrent genoten opleiding, praktijkervaring etc. en voorzien van een recente foto, in te dienen aan het adres Keizersgracht 666, Amsterdam-C.

EXAMEN M.O. STAATHUISHOUDKUNDE EN STATISTIEK

Afgewezen kandidaten en vergevorderden kunnen onze repetitie cursus M.O. Economie volgen voor het examen in 1952.

Spoedige aanmelding gewenst. Vraagt gratis prospectus aan

DE LEIDSCH ONDERWIJSINSTELLINGEN

Erkend door de Insp. v. h. Schrift. Onderwijs
JOHAN DE WITTSTRAAT 396-398, LEIDEN.

- Diversen -

Wegens vórtrek aangeboden tegen elk aann. bod **OPEL CADET '38**, linnen kap, running conditie, Bredeweg 31, Tel. 56773, A'dam.

Adverteert in dit
goed gelezen blad

HANDEL-MAATSCHAPPIJ /

H. Albert de Bary & Co. N.V.

AMSTERDAM-C. • HEERENGRACHT 450.

Alle Bankzaken

KAPITAAL EN RESERVES F. 25.000.000

vacatures

Op het secretariaatsbureau van belangrijke bedrijfsorganisaties is een

GOEDE POSITIE VACANT VOOR EEN EERSTERANGS KRACHT

Bij gebleken geschiktheid nog grote toekomst-mogelijkheden.

Vereisten zijn: niet ouder dan 40 jaar, academische opleiding, kennis van boekhouding en administratie-leer, goed stylist, intelligent, zelfstandig denker met uitgesproken organisatievermogen, prettig eerlijk karakter, tact en grote werklust. Benoeming kan slechts plaats vinden na psychologisch onderzoek.

Brieven met beknopte levensloop, verlangd salaris, referenties, enz. onder nummer E.S.B. 38-1, bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Levensverzekering-Maatschappij

N. V. Rotterdamsche Verzekering - Societeit (R.V.S.)

vraagt een jong

MEESTER IN DE RECHTEN

of

ECONOMISCH DOCTORANDUS

als medewerker op haar afdeling Secretariaat.

Zij, die over een goede stijl beschikken en thuis zijn in de sociale en economische wetgeving, genieten de voorkeur.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige inlichtingen (o.a. leeftijd, burgerlijke staat, opleiding en vroeger verrichte werkzaamheden), te zenden aan het Hoofdkantoor der Vennootschap, Westerstraat 3, Rotterdam-C, met vermelding „Medewerker Secretariaat“.

Het Verbond van Werknemersverenigingen in het Nederlands Vervoerwezen te Rotterdam, Goudsesingel 100, roept sollicitanten op voor de functie van

EERSTE DOCUMENTALIST

Tenminste middelbare opleiding; diploma's N.I.D.E.R. en/of S.S.B. strekken tot aanbeveling. Grondige kennis der moderne talen vereist. Leef-tijd 25—35 jaar.

Gegadigden moeten in staat zijn zelfstandig een literatuur-documentatie op te bouwen. Belangstelling voor vervoers- en alg. economische vraagstukken is gewenst.

Schriftelijke sollicitaties kunnen bij het Bureau van het Verbond worden ingediend.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

□

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar, voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

□

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

□

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents, resp. 10 B. francs.